

Nr. 30
(336)

24-30 iulie 1996

Daniel Dăianu,
economist-șef
al Băncii Naționale pag. 6-7

Supliment gratuit:
Semicentener Fulbright

INTERVIU

Aniversare
Octavian
Paler pag. 15

Domnul Ion Iliescu este un personaj aflat în centrul atenției românilor de mai bine de șase ani și jumătate. Domnia sa joacă un rol însemnat în viața noastră publică începând din decembrie 1989, când, conform propriilor afirmații, a fost împins de revoluție „ultimul pe lista” FSN. Urcind, ca președinte al CPUN, „primul pe listă”, d-l Iliescu a fost apoi ales, la 20 mai 1990, președinte al României, prin vot universal. Trebuie amintit aici că alegerile din 20 mai au avut loc în baza Decretului-lege nr. 92 din 18 martie 1990, deoarece, la acea dată, România nu avea Constituție: deși cea din 1965 nu a fost abrogată în mod explicit, ea era considerată ca fiind abrogată în mod tacit de revoluție, în conformitate cu doctrina dreptului constituțional comparat. Noua Constituție trebuia elaborată de un Parlament ales tot la 20 mai 1990, în baza aceluiași Decret-lege nr. 92. Funcționând ca un text cu forță constituțională, acest act fixa chiar o limită pentru elaborarea Constituției, și anume 18 luni de la data alegerii Parlamentului, președintele României (aceasta era formula ce desemna cea mai înaltă funcție în stat după 20 mai 1990) având chiar posibilitatea să dizolve Constituanta după 9 luni de la reunirea ei. Până la urmă, cele două Camere alese în mai 1990 au elaborat textul noii Constituții, care a fost aprobat prin referendum la 8 decembrie 1991. Din acel moment, conform articolului 149 („Prezenta Constituție intră în vigoare la data aprobării ei prin referendum”), România avea din nou o Constituție, cea din 1965

fiind „în întregime abrogată”. Ce s-a întâmplat din acel moment cu autoritățile alese la 20 mai 1990?

Textul Constituției din 1991 ne ajută să răspundem la această întrebare. Într-adevăr, în art. 151, alin. 1 se afirmă că „instituțiile republicii, existente la data intrării în vigoare a prezentei Constituții, rămân în funcțiune până la constituirea celor noi”. Una din instituțiile republicii era și cea prezidențială, asigurată în acel moment de d-l Ion Iliescu. Alineatul 2 al aceluiași articol, ca și alineatul 2 al articolului 152 pomenesc chiar în mod explicit de

lui devenea astfel un mandat constituțional.

Textul actului fundamental menționează în articolul 81, alin. 4 că „nici o persoană nu poate îndeplini funcția de Președinte al României decît pentru cel mult două mandate”. O Hotărîre a Curții Constituționale din 17 septembrie 1992 precizează, de altfel, că „orice judecată cu privire la logica, semnificația și implicațiile unor texte ale Constituției, inclusiv cele care privesc instituția Președintelui României, se analizează și se interpretează începînd cu situațiile care apar după intrarea ei

înțelege că d-l Iliescu a exercitat un prim mandat – de iure – de la aprobarea Constituției pînă la jurămîntul depus de următorul președinte ales. Așa cum se știe, în 1992, tot domnia sa a devenit președinte. Acest mandat, început în 1992, nu poate fi considerat decît ca fiind al doilea pe care îl exercită domnia sa în conformitate cu Constituția din 1991. În 1996 se încheie deci al doilea mandat al președintelui Iliescu. Un altul este interzis de textul Constituției.

Singura obiecție ce poate fi adusă acestei interpretări este aceea că mandatul 1991-1992 nu a fost unul de patru ani, așa cum prevede art. 83, alin. 1 din Constituție, spre deosebire de restul dispozițiilor referitoare la „instituțiile republicii”, care, fiind conforme cu actul fundamental, au fost aplicate retroactiv. Caracterul excepțional al acestei situații este însă justificat de practica politică și juridică a anilor 1990-1992, în primul rînd de suprapunerea imperfectă a proceselor electoral și constituțional. În aceste condiții, se poate susține că soluția cea mai coerentă ar fi fost aceea ca dispozițiile finale și tranzitorii ale Constituției să stipuleze o durată de patru ani a mandatului Parlamentului și a mandatului președintelui în funcție, durată calculată din momentul intrării în vigoare a actului fundamental. Constituanta nu a ales coerența, dar acest fapt nu poate deveni o justificare pentru ignorarea absolută a mandatului 1991-1992 al președintelui Iliescu.

CRISTIAN PREDĂ

Al treilea mandat

„Președintele României” ca de o instituție care trebuie să acționeze conform Constituției în vigoare, de vreme ce i se cere să facă propuneri pentru Curtea Supremă de Justiție și să numească judecători pentru Curtea Constituțională, instituție inventată de Constituția din 1991. Ceea ce d-l Ion Iliescu a și făcut. Acționînd în numele Constituției, domnia sa a îndeplinit astfel, de facto, de la 8 decembrie 1991, funcția de președinte în virtutea acesteia. Început într-adevăr înainte de aprobarea Constituției, în baza unui decret-lege care rămînea în vigoare (cf. art. 150 din Constituție), mandatul președinte-

în vigoare”. Curtea adăuga că prevederea alin. 4 din art. 81 își găsește aplicarea numai în viitor, ceea ce înseamnă după 8 decembrie 1991. Alineatul respectiv se referă la „îndeplinirea funcției de președinte”, și nu la alegerea unuia nou. Constituția ne obligă să considerăm că d-l Iliescu a îndeplinit un mandat constituțional de la 8 decembrie 1991. Cum, pe de altă parte, Constituția nu face în mod explicit nici o diferență între o „veche” instituție a Președinției (cea prevăzută de Decretul din 1990) și una „nouă”, așa cum face, de pildă, între vechea și noua Curte de Justiție (art. 151, alin. 2), se

SCRISORI

OPINII

DREPT LA REPLICĂ

Stimată doamnă
Gabriela Adameșteanu,

Sînt un tînăr locuitor al orașului Craiova, un tînăr care a trăit recent o mare dezamăgire.

În Piața Primăriei din Craiova se află un monument de marmură albă ridicat în amintirea celor care în Decembrie '89 au murit pentru a răsturna regimul comunist și pentru a ne da nouă astfel șansa de a avea o viață mai bună.

Acum, în iulie '96, se instalează aici un primar comunist. Și nu unul oarecare, ci un fost ministru în regimul Ceaușescu, tovarășul Vasile Bulucea. Un activist ales democratic de o fracțiune nostalgică a electoratului Craiovei. Spun „o fracțiune” deoarece, după cum bine știți, 61,92% dintre cetățenii cu drept de vot au absentat și astfel, zic eu, au căpătat o soartă meritată.

Cînd am aflat rezultatele alegerilor, vâ spun sincer că mi-a fost rușine. Rușine pentru că sînt locuitor al acestui oraș. Un simplu oraș de provincie, amorțit, în care nu se întîmplă nimic deosebit și care acum va fi poate și mai izolat. Un oraș al cărui nume e pronunțat aproape numai la știrile sportive și în ajunul alegerilor, bineînțeles, cînd ne confirmă că este, ca întreaga Oltenie, un „cimitir al elefanților comunisti”.

Și nu m-ar mira dacă în decembrie îl voi zări pe tovarășul primar împreună cu delegația PSM, sfîdindu-ne și depunînd o coroană de flori la monumentul eroilor de care vă vorbeam, întînînd astfel memoria lor.

În Craiova, oamenii au respins Schimbarea. E drept, Schimbarea a fost învinsă la doar 137 de voturi, dar mai contează asta?

Pentru un tînăr plin de speranță, 30 iunie a fost ziua unei dezamăgiri care prin scrisoarea de față se vrea împărtășită cu dumneavoastră pentru a fi mai suportabilă. Vă cer iertare pentru conotații mele, pentru orbirea și uitarea de care ei au dat dovadă. Totuși, nu vă gîndiți la Craiova ca la un oraș numai cu astfel de oameni. Nu ne judecați pe toți la fel.

În încheiere, vreau să vă asigur că și între tineri sînt spirite care veghează la ceea ce se întîmplă și care nu și-au pierdut, încă, Speranța.

Cu respect,

Cristi Chiriac, student,
Craiova, 3 iulie 1996

Către redacția revistei „22”

Cel ce vă scrie aceste rînduri este un pensionar în vîrstă, extraordinar de mirat de scîlcicerea incredibilă a limbii noastre românești, pe care aproape nimeni nu o observă.

În primul rînd, se tînde a se exclude din limba noastră forma de feminin a numeralului doi – două. S-a început prin a se spune: ora doisprezece (rar, la radio, de exemplu, se anunță corect: ora douăsprezece). Apoi, încetul cu încetul, s-a zis: doisprezece mii lei, data de doi ale lunii (culmea e că și revista dumneavoastră, amintind de evenimentele din douăzeci și două decembrie, e numită în mod curent revista douăzeci și doi!). Se ajunge a se zice doi fete! Nu mai insist a explica eroarea gramaticală și nesocotirea unui mod de exprimare în românește la care nu s-a gîndit nimeni cu 10–20 de ani în urmă.

În al doilea rînd, mă oripilează pur și simplu apariția în vorbire a cuvîntului „deci”, folosit atît de des și în mod cu totul nejustificat față de rolul pe ca-

re îl are vocabula respectivă (cu înțeles concluziv: așadar), încît e ceva care pentru urechea unui om ce are cele mai mici cunoștințe de limbă corectă apare ca ceva dureros și nejustificat.

Persoane cu pretenții de „personalități” răspund la interviuri cu acest „deci” absolut fără rost la început de propoziție. Apoi, în interiorul vorbirii se aruncă de cîte 3–4 ori cîte un „deci” cu totul fără legătură. Am urmărit la televizor un cunoscut director de ziar (!), care într-un sfert de oră a folosit de 100 (o sută) de ori cuvîntul în discuție.

Termin, amintind, pe scurt, și alte cîteva greșeli de limbaj pe care oamenii la care nu mă aștept le săvîrșesc frecvent. De exemplu: se spune „funcție de” în loc de „în funcție de”. Sau se fac multe acorduri eronate în interiorul unei propoziții (ex.: „acești sute de oameni” în loc de „aceste sute de oameni”).

Theodor Nicolin, Tirgoviște, 16.04.1996

Cred că cea mai importantă din întrebările referitoare la *Starea de fapt* este aceea a felului în care strada a primit filmul. Într-un cinematograful brașovean abia renovat am fost 8 oameni. Eu nu mă întreb de ce. A face un film neisteric despre o isterie colectivă este un mare curaj. Și un risc, acum cînd isteria în „artă” e la mare preț. Grosul străzii a mai refuzat o dată șansa de a gîndi. *Starea de fapt* este starea acestui refuz.

Cea mai sigură cale de prostire, la care s-a apelat rapid și deplin eficient, a fost proiectarea revoluției cu un tot. Toți am știut, brusc, totul despre ceea ce s-a vrut să știm. În fond, nimic despre tot. Filmul este adevărat tocmai pentru că arată partea de întîmplări pe care a putut s-o cunoască, direct, un om. El nu luptă pentru vinovății sau nevinovății totale. Și nici nu inventează eroi acolo unde nu sînt. El te ajută să înțelegi că viața e, de fapt, un fel de bine amestecat cu un fel de rău. Este, cred, motivul pentru care regizorul nu formulează răspunsuri generalizînd.

Există indivizi (nu oameni!) pentru care nici chiar moartea acelor zile nu determină la întrebări. În locul aceluia tată din film, cineva ar fi trebuit să repete gestul unui personaj al lui Abuladze, dezgropîndu-și copilul și cărîndu-l în birourile celor pe care i-ar fi înțeles vinovați. Se vorbește, cu o detașare sfîdînd cinismul, despre cei șase ani trecuți. Și, din an în an, tot mai multe discursuri cuminți, tot mai ieftine disculpări. Așa încît întrebarea „Ce ești tu?” ajunge să admită realmente un singur răspuns, cel dat de Mureșan: noi sîntem ceea ce scriu ei în dosare. Și, atît timp cît s-ar putea ca pe Mureșan să-l fi „sinucis” ei, ziua dosarelor falsificate sistematic, cu răbdare, încă n-a venit. Iar dacă în acel Decembrie jocul cu moartea a fost pentru ei ca un tir de bilci, atunci nu mi-e greu să cred și să înțeleg pasiunea pentru kitsch-ul de revelion care se pregătea în Televiziune, între două pahare băute neimprovizat, în fum de Kent, cu sex la comandă.

Un film simplu, curat, nedidactic și nețipat, jucat într-o tragică naturalitate de trei personaje, cu umbrele lor.

Alina Iordache, Brașov, 16.12.1995

Urmăresc cu mare interes în special pagina a 2-a a revistei „22” și am avut marea plăcere să citesc a doua oară scrisoarea deschisă a d-lui Nicolae Brînduș către Iosif Sava. Sînt de acord întru totul cu ce se scrie în articol, cu mici rectificări ce le cred

necesare. Mă refer mai întîi la formula de politețe, pe care eu personal aș folosi-o negativ – și mă asociez în a-i transmite lui Iosif Sava în multe cazuri de acum încolo numai felicitări negative. Le justific acestea prin faptul că a irosit timpul atît de prețios al multor potențiali melomani (nu mai vorbesc de cei împătimiti) și că rareori mi s-a întîmplat să cunosc un performer de talia lui Iosif Sava care să ne fi călcat așa de mult pe nervi. Prezentarea la TVR și la Radio – unde se pare că acest individ a monopolizat tot ce se poate – este sub orice critică. Am să amintesc numai cîteva din ele pe scurt:

Are un program de prezentare limitat la cîteva lucrări, pe care le repetă pînă la sațietate: Johann Sebastian Bach – *Ofrandă muzicală* și *Clavecinul bine temperat*. Dacă mai rămîne timp, te intoxică numai cu piese pentru clavecin. Apoi Beethoven – *Simfonia a III-a*, *Simfonia a IX-a*, *Missa Solemnis*. Dacă se poate, în programul serii de la Radio și le programează una după alta. Vrei, nu vrei... le ascuți, dar Iosif Sava cred că este plecat de mult din studio. Oare acest mare compozitor nu a compus pentru violoncel sau pentru instrumente de suflat chiar nimic? Era să uit de *Imperial*, care cred că nu este săptămîină să nu ți-l servească. Chiar

și Bach – cînd e prea mult – începe să te agaseze.

Urmează: Mozart – *Simfonia nr. 40* și *Simfonia nr. 41*; Haendel – *Foc de artificii* și *Muzica apelor*; Vivaldi – *Anotimpurile*.

La acest individ (Iosif Sava) asista fără să vrei la o logoree îngreșoasă. De multe ori am văzut tineri melomani sîrînd ca arși de unde erau ca să întrerupă programul prezentat de el. Nu cred că și-ar putea permite atîtea abuzuri dacă nu ar fi secondat de propria mafie – cum ar fi directorul muzical de la TVR. De asemenea, este secondat de redactorul-șef al revistei muzicale *Spectacolul muzicii*, Luminița Vartolomei, care poartă discuții despre muzică în care se fac afirmații pe care le categorisesc drept stupide, ca de exemplu: Sergiu Celibidache este un infatuat, nu trăiește muzica și dirijatul lui este lipsit de sentiment – adică, în rezumat, face teatru. Sau o alta: opera *Fidelio* nu este o capodoperă, ci o piesă minoră (Luminița Vartolomei). De altfel, recunoștința acestei ziariste (căci muziciană nu cred că este) se materializează prin acordarea de 1–2 pagini (în revista pe care o editează) ilustrului anti-muzician care este Iosif Sava.

Să nu credeți că nu are adepți, cel puțin la Radiodifuziune, unde un crainic – Onofrei – ne-a prezentat și el, spre marea noastră bucurie, ce credeți dumneavoastră? *Rapsodia I* de George Enescu, justificînd – bietul de el! – că... „o cunoașteți așa de bine”.

Și să nu credeți dumneavoastră că trupa lui Iosif Sava se rezumă la atît. Există – tot la Radio, mi se pare – un

redactor-șef care, în afară de faptul că îi înghive toate gâlățele lui Iosif Sava, programează cu o frecvență înnebunitoare, mai ales în programul postului 2, între orele 8.15–8.45, clavecin și pian. Oare în repertoriul universal nu mai există instrumente de suflat? Explicația am găsit-o parțial și în aceea că unele prezentatoare urmează Conservatorul la clasa „clavecin”. Oare nu pot fi scoase de urechi afară din unitate aceste salariate abuzive? Dinșii s-au complăcut în faptul că mulți aud, dar puțini cunosc.

Un alt abuz al acestui grupuscul este acela că – vrei, nu vrei – aproape toate programele sînt ocupate cu manifestări ale școlilor de muzică. Ne sînt dragi copiii noștri, dar se mai poate asculta și din atîția minunați interpreți consacrați. Unde te întorci, dai – fie la TV, fie la Radio – numai de copii.

Prezentarea marilor soliști nu este făcută cu discernămint. Astfel, gratulează pe diverși – plecați în străinătate – cu calificative de uriași și mai ales în devenire (o parte). Nu cumva este interesul pentru vreo invitație la niscaiva festivaluri? De altfel, a cam abuzat și de aceste cazuri, plimbîndu-se în locul altor tineri mai promițători. A scos ceva cărți – zise de muzicologie, dar mai mult un ghid turistic, un show sau amintiri din tinerețe, cu amestec de birfă atît de plăcută în anumite cercuri.

Magda Ianculescu a murit și nimeni nu i-a făcut o prezentare în memoriam. În schimb, Iolanda Mărculescu a fost prezentată de mai multe ori și la Radio, și la TVR.

De ce nu ni se prezintă tinere talente din întreaga lume?

Sînt atîtea de scris despre deficiențele programelor prezentate de Iosif Sava, încît te apucă durerile de ficat și stomac – pentru cine trăiește muzica.

Regretul nostru este că o să trebuiască să suportăm încă multă vreme obrăznicia lui Iosif Sava, cu atît mai mult cu cît s-a asigurat pe o bună bucată de vreme la „Inchizitorul Suprem” prin nefasta serată muzicală din luna mai.

Cu stimă,

Camelia Hanganu, Buhuși, 3 iunie 1996

Atenție: Prețul abonamentelor prin redacția „22” rămîne același

Deși costurile hîrtiei și ale tipografiei ne-au silit să creștem prețul revistei, prețul abonamentelor rămîne același, pentru a veni, atît cît putem, în sprijinul cititorilor noștri fideli. Așadar, și de acum înainte abonamentele trimestriale contractate prin redacția „22” (nu la oficiile postale) costă:

6.000 lei cu expediere prin poștă
5.500 lei cu ridicare de la redacție

Reduceri pentru pensionari, cadre didactice, elevi, studenți, foști deținuți politici și veterani de război:

4.500 lei cu expediere prin poștă
4.000 lei cu ridicare de la redacție

Cei interesați sînt rugați să achite la sediul redacției (Calea Victoriei 120) sau să expedieze prin mandat poștal suma corespunzătoare, pe adresa: *Revista „22”, cont 45103532 BCR Filiala sector 1, Calea Victoriei nr. 155, bl. D1, București.*

Adeverințele (talon de pensie, adeverințe școlare etc.), valabile un an, se expediază pe adresa: *Revista „22” Calea Victoriei 120, sector 1, București*, cu specificarea *pentru Serviciul de Difuzare.*

Abonamentele cu reducere sînt sponsorizate de Asociația EST-LIBERTES

ANDREI CORNEA

Mic, mic, dar lebed

Ceva enervare, uneori perplexitate și, de câteva ori, o sfințită indignare ieșită din adîncul rîrunchilor naționali – iată ce a produs, de obicei, în mediul nostru politic și jurnalistice candidatura d-lui György Frunda pentru fotoliul de la Cotroceni. Dar dincolo de complexitatea acestui mixaj emoțional, oamenii se întreabă: în fond, de ce? (adică, cu ce scop). Cu ce scop candidează reprezentantul UDMR, *ungur fiind el*, la președinția României? Și, de vreme ce, *ungur fiind el*, nu are nici un fel de șanse (fiindcă nu are, nu-i așa, fiindcă președinția este a României) (totuși), de ce mai candidează?

Și atunci sosesc răspunsurile, complexe, serioase, profunde, așa cum șade bine din partea unor oameni profunzi, politicieni versați, observatori fini și subtili ai lumii și vieții. Nu mă voi opri decît la unul singur, dar care este atît de complex, încît reunește multe altele la un loc într-o sinteză demnă de invidiat: articolul de fond din *Adevărul*, din 16 iulie a.c., semnat de Adrian Ursu. Iată, numai titlul – și ce titlu! – „*Europeanul*” Frunda – un mic Lebed? – e bine tîntit și le zice fără ocol. Iată:

Ghilemelele de la început: senatorul Frunda, reprezentant și în Adunarea Consiliului Europei de la Strasbourg, ar fi de fapt un *fals european*. Cu alte cuvinte, dacă susții la Strasbourg Recomandarea 1.201, cititorul află că ești un pretins european, deoarece, chipurile, ești nu numai împotriva României, dar și împotriva Europei. Rămîne, pentru d-l Frunda, Asia, unde comentatorul îl trimite subtil, prin mijlocirea ghilemelelor, chiar dacă nu în modul explicit al lui Frunda.

„Un mic Lebed” – zice titlul: Despre ce este vorba? Denotativ vorbind, despre cele 7% pe care, la al doilea tur de scrutin, d-l Frunda le va transmite unuia dintre cei doi candidați rămași în cursă, așa cum a făcut și Lebed pentru Elțin în Rusia. Atenție, Frunda e un „mic Lebed” și nu un „mic Balladur”, deși, tehnic vorbind, acesta a făcut același lucru pentru Chirac la alegerile din Franța. Dar nu, Frunda seamănă leit cu rusul Lebed, nu cu francezul Balladur, și astfel el e de două ori non-european și anti-român: o dată că este ungur și a doua oară fiindcă seamănă cu Lebed, care e rus, adică asiatic, la rîndul său. Căci Franța e prietena României și în Europa, nu-i așa? Dar cite alte conotații subtile nu se degajă: Armata a 14-a care ne pîndește, rusul care complotază cu ungurul împotriva României, brutalitatea cazonă a generalului – toate asociate cu senatorul UDMR; desigur, Frunda e un Lebed „mic”: Rusia e mare, România, din păcate – mică; țară mică – lebed mic.

Apoi, explicitat în corpul articolului, vine și idea *tîrgului impur*: „Fruna cu cele șapte procente ale sale ar putea fi un soi de Lebed care să pună condiții de vânzare-cumpărare celor doi calificați în finala mare”. Spus aproape pe șleau: iei tu, candidat la președinția română, procente de la Frunda, îți vinzi astfel țara ungurilor, care, s-ar părea, nu vor numai Ardealul, așa cum se zice că rezultă din Declarația de la Budapesta, dar, prin Frunda, România toată!

Păguboasă candidatură! Ea aduce, după editorialist, dar și după alte voci autorizate, daune Opoziției, căreia îi ia voturile. (De parcă acele voturi erau ale

CDR cu număr de inventar!) Sapă și ceva pe Ion Iliescu, dar mai ales – spun patrioții noștri adevărați – instigă la naționalism pe Funar, care va mai cîștiga ceva popularitate, avînd acum cu cine să se bată. Veche teorie: ungurii sînt de vină că Funar e cum e, așa cum, au spus-o alții altădată, evreii sînt de vină că au fost gazați de germani!

Oricum, editorialistul, dar și atîtea alte voci „autorizate” știu bine deja ce va rosti, în campania electorală, d-l Frunda: va cere autonomie pentru maghiari conform Declarației de la Budapesta! Și nu e așa? Numai că există în programul UDMR destule elemente care nu contravin intereselor fundamentale ale României, iar anumite forme de autonomie ar putea fi acceptate și acordate fără primejdie pentru unitatea țării sau pentru suveranitatea statului român. Eu cred că d-l Frunda se va strădui să explice electoratului românesc tocmai aceste lucruri delicate. Dar așa mai spune că mă interesează să știu ce va spune d-l Frunda în plus față de ceea ce este de mult cunoscut din programul UDMR. Că sînt curios să văd ce va rezulta din intrarea sa în „jocul” candidaturii la președinție, care presupune un discurs mult mai puțin partizan decît unul de partid, un discurs adresat în principiu tuturor românilor și avînd în vedere interesele națiunii întregi. Există șansa ca, intrînd cu seriozitate în acest joc, d-l Frunda să fie aici mai puțin „maghiar” și mult mai „român” decît se așteaptă multă lume? Eu cred că da.

În definitiv, nimeni nu contestă formal dreptul senatorului Frunda de a candida la președinție. El este cetățean român, în deplinătatea drepturilor civile, se bucură de egalitatea conferită de Constituție tuturor cetățenilor și nici nu are deja două mandate prezidențiale împlinite, precum cetățeanul Ion Iliescu. Problema e alta.

Se pleacă de la presupunerea tacită că, avînd, ungur fiind, mai puține șanse de a cîștiga nu numai decît Iliescu, Constantinescu, Roman, Funar, Păunescu, Coja, dar și, probabil, decît diaconul smintit Nuțu Anghelina, Frunda nu are motiv să candideze decît dacă are intenții necurate (mic, mic – dar lebed!). Or, mă întreb eu, de ce un candidat maghiar, sau minoritar – nu acum neapărat, nu acesta neapărat, nu în aceleași condiții neapărat, dar așa, în principiu –, de ce, în principiu, așadar, un ungur nu ar putea fi un redutabil candidat la președinția României și chiar, *horribile dictu*, președinte? N-au avut americani, în majoritate anglo-saxoni și protestanți, un președinte mare, catolic și irlandez? Nu l-au avut francezii pe un evreu, Léon Blum, președintele Consiliului de Miniștri? Și chiar români: nu a fost cel mai mare rege al lor un neamț cam rigid și nu un român mioritic?

Dar – se va spune – Frunda nu e patriot. El nu e nici măcar european, ci „european”. Dar Funar, dar C.V. Tudor, dar Ion Coja sînt, prin faptele și nu prin vorbele lor, patrioți, ori sînt ei, fie și în vorbă, „europeni”? Sînt români și de ajuns – vor spune unii. Să mi se explice de ce-i de ajuns și am să înțeleg de ce trebuie să ne ferim de Frunda și ai lui mai ceva decît de ceilalți și de ce candidatură sa rămîne suspectă, impură, nefirească etc. De ce, la limită, mai curînd Nuțu Anghelina decît Frunda?

Luni 15 iulie

• CDR nu a reușit să strîngă semnături pentru o sesiune extraordinară

Secretarul general al PNȚCD a anunțat că CDR nu a reușit să strîngă numărul de semnături necesare pentru convocarea unei sesiuni extraordinare a Parlamentului, deoarece „majoritatea parlamentarilor sînt plecați”. CDR și USD au cerut convocarea unei sesiuni extraordinare pentru discutarea problemei creșterii prețurilor.

• Ministrul Meleşcanu în Statele Unite

Ministrul român de Externe a început o vizită oficială în SUA.

Marti 16 iulie

• O nouă alianță – Uniunea Națională de Centru

Președinții PDAR și PUR au parafat înființarea unei noi alianțe politice, Uniunea Națională de Centru (UNC), deschisă tuturor partidelor „agrariene, ecologiste și umaniste”. În scurt timp, la UNC va adera MER și se speră ca și PUNR să facă același lucru.

• Negocieri pentru extinderea ANL
Întîlnirea dintre liderii Alianței Naționale Liberale și cei ai PNL-CD și PNL(C) s-a încheiat fără convenirea vreunui acord, dar cu perspectiva aderării acestor din urmă la ANL. Președintele PNL(C), Radu Câmpeanu, a arătat că principalele puncte aflate în divergență sînt stabilirea unui candidat la președinție și reprezentarea în Parlament.

• Nouă reuniune România-NATO
La Bruxelles s-a desfășurat o nouă reuniune a dialogului individual intensificat între reprezentanții ai NATO și ai României. Reprezentanții României au oferit informații despre reforma în domeniul militar, interoperabilitatea cu forțele aliate occidentale, controlul democratic-civil asupra armatei.

Miercuri 17 iulie

• Camera Reprezentanților a Congresului SUA aprobă clauza permanentă pentru România

Cu 333 de voturi pentru și 87 împotriva, Camera Reprezentanților a Congresului SUA a aprobat o lege ce prevede acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate pe bază permanentă pentru România. Legea aprobată precizează că în România au avut loc „reforme economice semnificative”, inclusiv liberalizarea majorității prețurilor, eliminarea unor subvenții, precum și o rapidă dezvoltare a procesului de privatizare.

• PDSR respinge Declarația de la Budapesta

Partidul de guvernămînt crede că viitoarea campanie electorală a candidatului UDMR la președinție va fi finanțată de Ungaria și va constitui o sursă suplimentară de tensiune. PDSR a apreciat că „guvernul ungar stabilește relații directe cu cetățenii altor state, iar instituțiilor statului român nu li se mai recunoaște dreptul de a-și reprezenta cetățenii în relații internaționale”.

• Meleşcanu pledează pentru integrarea în NATO

Aflat în Statele Unite, ministrul român de Externe, Teodor Meleşcanu, a afirmat în cadrul unei întîlniri cu ministrul american al Apărării, William Perry, că România nu poate accepta să nu facă parte din primul val al

integrării în NATO. „Nu există din partea României o acceptare a eventualei absențe din primul val al integrării în NATO”, a afirmat Meleşcanu.

Joi 18 iulie

• PDSR va face listele în funcție de Raportul „Apartamentul”

Președintele executiv al PDSR, Adrian Năstase, a arătat că raportul Comisiei „Apartamentul” va fi unul din elementele de care se va ține seama în alcătuirea listelor de partid pentru alegerile parlamentare, urmărindu-se propunerea unor candidați credibili. Totodată, un alt criteriu pentru actualii parlamentari va fi activitatea lor în Legislativ și numărul intervențiilor în plen.

Vineri 19 iulie

• Senatul american aprobă clauza permanentă pentru România

Și Senatul Statelor Unite a aprobat legea ce prevede acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate pe bază permanentă pentru România. Pentru definitivarea acestui proces este necesar și acordul președintelui american Bill Clinton. Clauza va permite o creștere a exporturilor românești în SUA. În 1995, exporturile au fost în valoare de 222 milioane dolari, în timp ce importurile românești din SUA s-au cifrat la 267 milioane dolari.

• Budapesta răspunde Bucureștiului

Într-o scrisoare adresată însărcinatului cu afaceri român de la Budapesta, Ministerul de Externe ungar precizează că declarația comună adoptată la 4-5 iulie de reprezentanții ai maghiarilor de pretutindeni „nu este îndreptată împotriva nimănui”. „Autonomia amintită în document nu poate fi identificată cu separatismul, iar aspirațiile aflate în concordanță cu practica europeană nu pot fi numite antidemocratice”, se precizează în declarație.

• Ion Iliescu despre relațiile cu Ungaria

„Ungaria și România fie vor intra împreună, fie nu va adera nici una la NATO”, a declarat președintele Ion Iliescu într-un interviu acordat cotidianului austriac *Die Presse*. Iliescu a mai arătat că o discriminare în favoarea Ungariei „ar crea un climat de concurență, de neîncredere și de instabilitate în Europa Centrală”.

Sîmbătă 20 iulie

• Adrian Păunescu și-a început campania electorală

Candidatul PSM la președinție, Adrian Păunescu, este primul care și-a început campania electorală printr-un miting electoral la Craiova. Programul pe care îl propune prevede „oprirea desființării abuzive a proprietății de stat”, „o economie mixtă, în care proprietatea publică să coexiste cu cea privată și asociativă”, „garantarea dreptului și participării tuturor la muncă, 600.000 de noi locuri de muncă, asistență medicală gratuită” etc.

• MER se alătură UNC

Membrii Colegiului Director și Consiliul Național al Mișcării Ecologiste din România au hotărît mandatarea conducerii partidului pentru aderarea la Uniunea Națională de Centru, alături de PDAR și PUR.

Rubrică realizată de
MARIAN CHIRIAC

Declarația de la Budapesta, contrasemnată și de UDMR

Prezentăm mai jos, în traducere, așa-zisa „Declarație de la Budapesta”, semnată pe 5 iulie de reprezentanți ai organizațiilor maghiare din afara Ungariei, de partidele parlamentare din Ungaria și de reprezentanți ai guvernului ungar. E un text adesea amintit și comentat, de obicei pentru a fi aspru criticat, dar prea rar cunoscut în integralitatea sa.

Declarație comună

În zilele de 4-5 iulie 1996, sub egida Biroului primului-ministru și a Biroului maghiarilor din afara granițelor, a avut loc la Budapesta, în cadrul întrunirii intitulate „Ungaria și maghiarii din afara granițelor”, întâlnirea dintre reprezentanți ai organismelor reprezentând interesele comunităților maghiare din afara granițelor, cei ai guvernului ungar, precum și ai

partidelor parlamentare din Ungaria. La conferință s-au dezbătut problemele strategiei politice privitoare la relațiile dintre Ungaria și comunitățile maghiare din afara granițelor și s-au redactat punctele de vedere comune.

Participanții

- pornind de la solidaritatea națională a tuturor maghiarilor din lume,
- ținând seama de interesele comune ale Ungariei și comunităților maghiare din afara granițelor, respectiv de interesele națiunii maghiare,
- năzuind la organizarea trainică, corespunzătoare a situației comunităților maghiare din afara granițelor, pentru toate părțile interesate,
- în scopul sprijinirii și încheierii bunelor relații dintre Ungaria și țările învecinate,

Programul de burse pentru cercetare NATO 1996-1998

Organizația Atlanticului de Nord (NATO) anunță acordarea a 92 burse cetățenilor țărilor membre NATO sau țărilor partenere cooperării Europene Centrale și de Est.

Primul tip de burse – în număr de 24 – este acordat cetățenilor din țările membre NATO pentru studiul diverselor elemente de interes comun tuturor țărilor alianței. Această categorie de burse are în vedere proiecte individuale și instituționale, acestea din urmă sub forma unui ajutor acordat grupurilor de cercetare.

Cea de-a doua categorie cuprinde un program de burse – în număr de 67 – de cercetare vizând promovarea studiului instituțiilor democratice. Aceste burse sînt rezervate cetățenilor țărilor din Europa Centrală și de Est.

Mai multe informații pot fi aflate de la Administratorul Afacerilor Universitare al NATO, dr. Spyros C. Philippas, tel.: 32.27.07.50.14, fax: 32.27.07.47.43.

Menționăm că România a câștigat 4 burse NATO. Beneficiarii acestora sînt: • Anca Elisabeta Bădilă – „Naționalismul în România. Căi posibile pentru anihilarea comportamentului naționalist și a suportului public al partidelor politice naționaliste” • Adrian Alexandru Niculescu – „Nașterea instituțiilor democratice românești și prima intrare în Europa a românilor (secolul al 19-lea după Revoluția de la 1848 și Unire)” • Alina Mungiu-Pippidi – „Coabitarea etnică în Transilvania – un studiu de caz” • Liviu Mureșan – „Pericolele militare în securitatea internațională în Europa Centrală și de Est după războiul rece”. (L.T.)

INSTITUTUL EUROPEAN

În colecția *Eseuri de ieri și de azi*

Marcel Petrișor
N. V. GOGOL sau
Paradoxurile literaturii moderne

Prefață de Luca Pițu

Marcel Petrișor
N.V. GOGOL
Paradoxurile
literaturii moderne

Mai mult ca oricare, Gogol e origine și reper. Din „Mantaua” se desprinde nu numai literatura modernă rusă ci, odată cu ea, și cea contemporană europeană; din moda ei se trag și născocitorii de tehnici și doritorii de inovații și căutătorii de noi procedee literare, după cum și multiubiitorii de etaloane de măsură pentru valorile estetico-literare.

192 pag.; 6 630 lei

În aceeași colecție a mai apărut:

Miguel de Unamuno: *Despre sentimentul tragic al vieții*

Comenzi și informații la sediul Editurii, în Iași:
Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600
Tel. 032-127311 • Tel.-fax: 032-230197

– în interesul sporirii siguranței și stabilității în zonă,

– în scopul facilitării procesului de integrare euro-atlantică a Ungariei și a țărilor din zonă,

confirmă prin prezenta Declarație următoarele:

1. În spiritul principiului răspunderii față de comunitățile maghiare din afara granițelor, pe care Constituția Republicii Ungare o întărește, trebuie validată deplin constituirea legăturii dintre Ungaria și comunitățile maghiare ce trăiesc în țările învecinate.

2. În relațiile de stat bilaterale e necesar ca, pentru validarea mai eficientă a intereselor naționale, între partidele politice din Ungaria, guvernul ungar, respectiv organismele politice ale comunităților maghiare din afara granițelor să se formeze un consens politic cât mai deplin.

3. Se reafirmă că, pentru păstrarea identității maghiarilor din afara granițelor, pentru supraviețuirea și dezvoltarea comunităților, precum și dăruirea pe pământul natal, problema fundamentală este autoguvernarea, instituirea autonomiei, în acord cu practica europeană în vigoare și în spiritul normelor europene.

Se acordă în unanimitate un sprijin corespunzător aspirațiilor de autonomie ale maghiarilor din afara granițelor, ca instrument constituțional organizatoric bazat pe egalitatea în drepturi. În legătură cu aceasta, guvernul ungar acordă o importanță majoră unei acțiuni de acest fel la forumurile interpartinice internaționale și la organismele neguvernamentale.

4. Participanții sînt în consens cu faptul că, din punctul de vedere al Ungariei și al viitorului națiunii maghiare, de o importanță decisivă e aderarea cât mai grabnică la organismele de integrare euro-atlantice. Aceasta e în interesul tuturor maghiarilor ce trăiesc în diferite țări din bazinul carpatic, constituind o șansă pentru cunoașterea reciprocă a maghiarilor. Se afirmă necesitatea ca, în politica externă a Republicii Ungare, pe lângă obiectivele integrării euro-atlantice, concomitent să se acorde aceeași greutate în dezvoltarea rela-

țiilor cu vecinătatea. În această privință, eforturile politicii externe nu pot împinge pe planul al doilea interesele fundamentale naționale ale maghiarilor din afara granițelor.

5. Sprijină toate statele învecinate Ungariei care și-au manifestat intențiile de a adera la NATO și Uniunea Europeană, în convingerea că, prin îndeplinirea condițiilor de admitere, în țările respective, dincolo de dezvoltarea netulburată a democrației și a instituțiilor economiei de piață, vor avea sorți de izbândă și eforturile legate de situația legală specifică a comunităților maghiare ce trăiesc acolo, în deplin acord cu practica concretă din statele membre ale Uniunii Europene.

6. Participanții condamna orice punct de vedere politic care s-ar opune intereselor Ungariei și comunităților maghiare din afara granițelor.

7. Guvernul ungar și partidele politice din Ungaria consideră drept partener organismele maghiare legale de peste hotare și sprijină prezența lor la forurile internaționale.

8. Partidele politice din Ungaria vor trebui să urgenteze adîncirea relațiilor cu forțele democratice din țările învecinate, colaborarea bazată pe avantaje reciproce cu organismele și instituțiile de acolo.

9. Partidele parlamentare din Ungaria acceptă ca pe parcursul activității lor de legiferare să se consulte cu organismele maghiare din afara granițelor în problemele ce privesc comunitățile.

10. Participanții își exprimă acordul ca Ungaria să susțină comunitățile din afara granițelor cu un anumit procent din bugetul anual permanent.

11. În interesul colaborării mai bune dintre Ungaria și organismele maghiare din afara granițelor, participanții consideră necesare fluxul informațional permanent, consultarea și consensul. Participanții au hotărît să se întâlnească încă în decursul acestui an și să analizeze posibilele forme ale instituționalizării consultărilor.

Budapesta, 5 iulie 1996

Traducere de
CONSTANTIN OLARIU

Sondajul de opinie și alegerile

Pe data de 19 iulie, Centrul pentru Jurnalism Independent, condus de Iolanda Stăniloiu, a găzduit un seminar pe tema sondajului de opinie pentru alegeri. Invitatul, britanicul Martin Linton, este de 16 ani ziarist la prestigiosul *The Guardian* și, în ultimii 6 ani, s-a specializat în sondaje de opinie pe teme politice și electorale. În acest an, el candidează în alegerile parlamentare din Marea Britanie. În 1992, s-a aflat în România timp de 3 săptămîni, în cursul campaniei electorale prezidențiale și a susținut seminarii pentru jurnaliști din București, Craiova, Timișoara, Tîrgu-Mureș ș.a.

Cu ocazia recenteii întîlniri, specialistul britanic observa: „Răsfoind ziarul românesc, am impresia că viața politică nu e exprimată inteligibil în presă. Datoria presei este să facă viața politică inteligibilă pentru cititori”. Sondajul de opinie bine utilizat a fost prezentat drept un posibil mijloc de clarificare. (Ioana Ieronim)

IMPORTANT

Publicăm mai jos lista
librăriilor din țară în care
găsiți în fiecare săptămînă
revista „22”

- Arad – C&M Anticariat, Str. Lucian Blaga nr. 2-4, tel. 057/21.77.49
- Bacău – Librăria Humanitas, Str. N. Bălcescu nr. 12, tel. 034/14.60.42
- Brașov – Bibliopola (în incinta Agenției Teatrale), Str. Republicii nr. 4, tel. 068/14.41.38
- Constanța – Librăria Sophia, Str. Dragoș-Vodă (în dreptul Prefecturii), tel. 041/61.50.77
- Iași – Librăria Humanitas, Piața Unirii nr. 6, tel. 032/21.55.68
- Piatra-Neamț – Librăria Humanitas (în incinta Galeriilor de Artă „Lascăr Vorel”), Str. Ștefan cel Mare, tel. 033/21.20.15
- Sibiu – Librăria Humanitas, N. Bălcescu nr. 16, tel. 069/21.14.34
- Timișoara – Librăria Humanitas, Str. Mercy nr. 1, tel. 056/13.31.80
- Tîrgu-Mureș – Librăria Humanitas-Palas, Piața Trandafirilor nr. 57, tel. 065/16.78.63
- Turnu-Severin – Librăria Humanitas, Str. Crișan nr. 25 (Casa Tineretului), tel. 052/32.69.31

ILIE ȘERBĂNESCU

Turnură grotescă în scandalul băncilor

Se dovedește în aceste zile încă o dată că în România se face mai mult politică decât economie. Și, de prea multă politică, nici nu este de mirare că economia merge cum merge. Adică prost. Și fără nici o șansă certă de schimbare a cursului pe care a apucat-o. Iată ce se întâmplă cu sistemul bancar. Inutil a sublinia importanța sistemului bancar: instituție fundamentală a economiei de piață și pilon al tranziției. Se poate aplica în materie, fără vreo ezitare, formula, de acum clasică, „dacă stabilitate în sistemul bancar nu e, nimic nu e!”.

Dobânzi real pozitive sau real negative? – o dispută de școală primară

După 1989, aproape ca înainte, politica a copleșit sistemul bancar, adică exact ceea ce ar trebui să fie complet în afara politicului pentru a putea fi guvernat exclusiv de comandamentele economicului. În noiembrie 1990 s-a declanșat acțiunea de liberalizare a prețurilor, dar, din motive politice, fără liberalizarea dobânzilor, în privința cărora erau menținute plafoane stricte. Cu toate că, evident, dobînda nu este și ea decât tot un preț, și anume prețul banului împrumutat. Continuarea creditării masive a industriilor de stat neperformante de către băncile de stat (unicele existente în acea vreme) a avut rapid efectul previzibil: acestea din urmă au ajuns încă din 1991 insolabile. Bugetul de stat, din puținul pe care-l avea, a fost nevoit să intervină pentru recapitalizarea sistemului bancar de stat, prin acoperiri de credite neperformante mai vechi și creșterea capitalului în principalele bănci de stat.

Doar decapitalizarea băncilor a determinat, deci, autoritățile de la București să desființeze comisiunile plafoane de dobânzi, care, obiectiv, nu mai puteau exista în condițiile în care prețurile explodau. Din păcate însă, tot din motive politice, multiple alte modalități au fost puse în exercițiu, pentru ca, într-o perioadă de inflație severă, să se mențină dobânzile real negative, în ciuda liberalizării dobânzilor. Guvernul și-a plasat propriile resurse, cu dobânzi ridicol de scăzute, în bănci de stat, iar CEC-ul, singura bancă de economii la acea vreme, deținând, practic, monopolul asupra economiilor populației, a fost obligat să împrumute băncile de stat tot cu dobânzi mici. Și Banca Națională a creditat băncile comerciale cu dobânzi subvenționate față de rata inflației. Toate acestea au redus pentru bănci costul depozitelor, permițându-le să nu sporească în pas cu inflația dobânzile la creditele acordate. Sistemul bancar n-a făcut astfel decât să constituie placa turnantă a transferării efortului de subvenționare a industriilor neperformante către bugetul de stat și către populație.

Trecerea efectivă la dobânzi real pozitive, adică acoperitoare ale inflației,

care să păzească sistemul bancar de decapitalizare și să oprească, în fond, fuga de moneda națională, a avut loc abia în 1994. Și, culmea, numai în urma constrîngerilor exprimate în această privință impuse prin Acordul negociat cu FMI pentru obținerea finanțării externe. Însă, chiar și în condițiile trecerii la dobânzile real pozitive, intruziunile politicului nu au încetat, continuând presiunile pentru acordarea de credite preferențiale și neperformante, adică fără șanse de a fi recuperate.

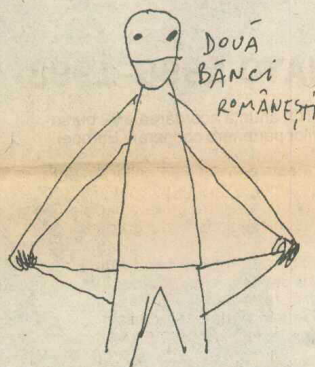
O dată cu trecerea la dobânzi real pozitive au început și atacurile de anvergură, desfășurate în valuri-valuri ca intensitate, la adresa Băncii Naționale, făcută responsabilă de promovarea acestor dobânzi, considerate de natură a pune pe butuci industria românească. Atacurile sînt evidente politice, întrucît nu depășesc nivelul de înțelegere economică de la școala primară. Pentru că pînă și elevilor de liceu le este clar că dobînda la depozit trebuie să fie mai mare decât rata inflației și că nu se pot practica dobânzi mai mici la credite decât la depozite, căci altfel băncile n-ar mai avea cum să existe.

Scufița Roșie nu există decât în basm

Să nu credem însă cumva că sistemul bancar este doar Scufița Roșie pîndită mereu necruțător de Lupul cel Rău. În timp ce la suprafață erau angajate aprige și controversate discuții – de altfel, cu totul inutile prin nivelul lor de școală primară – despre dobânzi real pozitive sau real negative, mulți își montau propriile afaceri cu banii mijlociți de bănci, mereu mai mulți tocmai în condițiile atracției pe care dobânzile mai mari o ofereau disponibilităților bănești. Și foarte mulți dintre aceștia se dovedeau a se număra printre acei zgometoși care reclamau dobânzi scăzute la credite, cu toate că profitau de pe urma dobânzilor înalte la depozite. Astfel, o serie de bănci – private sau nu tocmai private – au devenit un canal de aspirare fie a banului public, fie a micilor dar numeroșilor economii ale populației și de dirijare a acestora în folosul unor grupuri de interese în relație slabă sau chiar în nici o relație cu o funcție socială a capitalului. Dacă un mic întreprinzător are nevoie de 50 de milioane de lei pentru a demara o afacere sau pentru a dezvolta una existentă, șansa de a obține un credit de la o bancă este puțin surizătoare. Și, oricum, pentru a dobîndi creditul, e nevoie să-și pună drept gaj casa, mașina și salariile a cel puțin doi prieteni. Dacă însă se cere un credit de 50 de miliarde de lei, se prea poate să nu mai fie nevoie de nici o garanție. Ce să mai vorbim de 500 de miliarde! Suma în cazul căreia nici nu prea exista cineva care să fi putut realmente, înainte de a se fi îmbogățit, să ofere garanțiile corespunzătoare.

Ne ferim de a afirma că aceasta ar fi regula. Dar, cînd la atîtea bănci

apar, abia după ce s-a dovedit că nu pot plăti, debitorii care au împrumutat sute și chiar mii de miliarde de lei, este imposibil să nu apreciezi că acesta este un fenomen real și încă unul extrem de extins și de îngrijorător. Pentru că este foarte grav ca economii ale populației sau chiar bani publici provenind din conturile aparținînd unor regii autonome sau societăți comerciale de stat și găzduite de anumite bănci să fie transformate în credite pentru obiective nu cu o adevărată funcție socială, precum fabrici, șosele, servicii utilitare, ci doar cu o funcție socială minimă, precum vile de rezidență și de vacanță, hoteluri scumpe, limuzine și alte produse de lux. Și încă asta poate n-ar fi o problemă dacă creditele acordate în aceste scopuri ar putea fi măcar rambursate integral și la termen. Or, s-a dovedit că cel puțin două bănci au ajuns în faliment tocmai din cauza nerambursării creditelor de către cei cărora li s-au dat pe mîna sute de miliarde fără a li se controla serios garanțiile. Și, în fond, fără a se respecta în cazurile în speță normele minime de prudență bancară, printre care în primul rînd aceea de a nu se depinde de un singur debitor, ceea ce presupune ca acestuia să nu i se acorde credite în valori reprezentînd mai mult de 15-20% din capitalul băncii.

Marii țepuitori sînt sponsori olimpici

Este pur și simplu descumpănit că nici acum, cînd a venit scandalul notei de plată, nu se face economie, ci tot politică. Ațișia se reped să salveze de la faliment bănci precum Dacia Felix și Credit Bank, aduse la faliment tocmai din cauza țepelor trase de diferiți clienți în cazul cărora nu s-au respectat normele minime de prudență bancară. Însă toți aceștia se reped să salveze băncile respective pe banii Băncii Naționale, adică pe seama banului public, deși, evident, banul public nu trebuie să aibă ca destinație acoperirea unor găuri financiare, indiferent dacă acestea provin din fraudă sau doar din imprudență sau incompetență. Din motive politice obscure sau din interese pur clientelare, cel mai mare țepuitor cunoscut al sistemului bancar, d-l Sever Mureșan, datornic la Dacia Felix cu aproape 1.200 miliarde lei, în loc să fie măcar cercetat de poliție, este acceptat sponsor al echipei olimpice a României, în fond un simbol al țării. Și aceasta în aplauzele celor mai înalți demnitari români. Ceva absolut grotesc, incalificabil: se acceptă sponsorizarea din partea unui care o face, de fapt, din banul public și din economiile populației în urma devali-

zării pur și simplu a unei bănci.

Cînd, după ce a cheltuit 1.700 de miliarde de lei pentru a acoperi asemenea găuri, Banca Națională a decis să nu mai continue irosirea banului public în astfel de scopuri, Guvernul nu s-a grăbit cîtuși de puțin să sprijine demersul Băncii Naționale. Executivul nu numai că nu s-a arătat dispus să asigure depozitele din bănci ale micilor depunători, dar nu a aprobat nici reglementarea cerută de Banca Națională prin care să se aducă clarificările necesare pentru ca falimentele bancare să fie rezolvate operativ de către instanțele judecătorești. Considerînd probabil că este un moment prielnic pentru o lovitură la adresa Băncii Naționale, care evident în problemă se află la strîmtoare, Executivul pare că a dorit să se răzbune pentru că în atîtea rînduri Banca Națională s-a opus extravaganțelor monetare – respectiv, dobânzi mai reduse și emisiuni monetare mai abundente – cu care Guvernul credea în mod nefericit că ar fi impulsiona economia. Și numai în urma unei întrevederi la președintele Iliescu, Banca Națională și Executivul au părut – cel puțin în public, la o conferință de presă comună a guvernatorului și respectiv ministrului de Finanțe – că afișează o aceeași poziție în problema Dacia Felix și Credit Bank. Practic, însă, deocamdată doar în proiecte, pentru că nu este vorba încă de nici o concretizare a reglementărilor așteptate și necesare.

Agresată politic, economia se prăbușește

Oricum, însă, Guvernul nu poate obliga Banca Națională să reia contra-productiva finanțare a unor bănci falimentare. O poate face însă Parlamentul, sub jurisdicția căruia se află Banca Națională. Iată de ce ațișia parlamentari – care poate cred chiar că fac o faptă bună – s-au apucat să manevreze pentru o sesiune extraordinară, cu scopul de a „soma” Banca Națională, după năucitoare declarație a d-lui Funar, să sprijine cele două bănci. Evident, dacă o asemenea somație se va produce, actualul Consiliu de Administrație al Băncii Naționale, ținînd cont de irevocabila sa decizie anterioară de încetare a sprijinului, va trebui să demisioneze. Probabil asta se și urmărește: să vină un alt Consiliu de Administrație, care să dea drumul în scopurile clientelare, politice și electorale la tiparnița de bani a Băncii Naționale. Nu este vorba aici nicidecum de capul d-lui Ișărescu. Deja însă banii publici băgați pînă acum în Credit Bank și Dacia Felix au reprezentat o suplimentare fără acoperire de cel puțin 10% a masei monetare din economie. Este vorba, deci, de faptul că riscul unei prăbușiri de tip bulgăresc a economiei românești ar putea reveni, de bine ce fusese îndepărtat prin recente creșteri de prețuri ce au reprezentat o corecție dureroasă, dar necesară în economie. Și să fie clar: dacă tiparnița de bani a Băncii Naționale va fi pusă să funcționeze intens, nici un sfînt nu va mai veni din străinătate. Nici sub formă de investiții, nici sub formă de credite. Deja finanțarea din partea FMI este de luni de zile suspendată, după ce fusese la fel, anterior, timp de peste un an. Aceasta ca un semn de dezacord net față de politica economică promovată în România, prea mult încărcată de politică și prea puțin de economie.

România riscă să rămână

– Interviu cu DANIEL DĂIANU, economist-șef al Băncii Naționale, realizat de ANDREI CORNEA –

Fragilitatea congenitală a instituțiilor românești

Care este semnificația șocurilor din sistemul bancar și cel al fondurilor mutuale?

Putem discuta despre cele două bănci, Dacia Felix și Credit Bank, putem judeca dimensiunea răului și putem să încercăm a desluși și ceea ce putea fi evitat. Eu cred că există o

porțiune a răului care nu putea fi evitată, datorită viciilor congenitale ale sistemului bancar.

Care sînt acelea?

În primul rînd, fragilitatea structurală a instituțiilor care sînt reprezentate de entitățile bancare și de ceea ce numim fondurile mutuale. Din păcate, aceste instituții au o fragilitate congenitală. S-ar putea să mi se contraargumenteze: „Bine, dacă e

adevărat că aceste vicii sînt congenitale, înseamnă că nu se vor putea dez-băra de ele”. În bună măsură, împărțesc și contraargumentul. De ce am folosit, totuși, acest calificativ, de „congenital”? Din nefericire pentru noi și pentru alte țări într-o situație asemănătoare, noi pornim de la o situație extrem de ingrată, trebuie să construim instituții de o manieră constructivistă, deci ele nu se dezvoltă într-o manieră organică. Opinia mea este că timpul istoric nu poate fi comprimat peste măsură și această fragilitate este în gena instituției.

Ce s-a întîmplat acolo nu ține numai de un management prost și de insuficiențele supravegherii exercitate de Banca Națională; este vorba despre nereguli, fraudă, lucruri care ar fi trebuit să fie stopate mult mai devreme. Se mai poate accepta un prost management, dar nu unul fraudulos. Iar societatea, într-un mod neputincios, este forțată să asiste la modul în care cei care sînt sursa răului folosesc în continuare banii publici în folos propriu. Aceste lucruri mi se par cutremurătoare. Semnificația lor trece dincolo de lumea bancară, avînd semnificație pentru modul în care evoluează instituțiile la noi, cum se construiește „tastatura” instituțională a societății românești și, în opinia mea, aceste evenimente transmit semnale extrem de îngrijorătoare. Societatea noastră în momentul de față pare a nu avea anticorpi. Nu este suficient să folosim clișee, care simplifică realitatea și ne ajută, într-adevăr, să înțelegem ceea ce se întîmplă (stabilizare macroeconomică, privatizare, liberalizarea prețurilor, crearea unui sistem concurențial, deschiderea economiei). Opinia mea este că sînt cu totul insuficiente pentru a înțelege ce se întîmplă, de fapt, în straturile profunde ale societății și mai ales pentru a încerca

să deslușim ceea ce se va întîmpla. Pentru că omul, dacă nu i se dă speranță, dacă nu are o perspectivă, dacă nu va crede în ceva, dacă nu va avea „icoane” – și societatea are nevoie de „icoane” –, va forma o societate deznădăjduită, ce nu are viitor, și România va rămîne la periferia periferiei. În fond, această veche formulă, *formă fără fond*, nu era lipsită de conținut, ci avea, ea însăși, foarte mult conținut.

Nevoia unui constructivism inteligent

Nu cumva ceea ce creează marile probleme acum, dincolo de toate neajunsurile instituționale, este și amestecul aproape fătîș al politicii, într-un an electoral, în economie, în finanțe, în activitatea bancară?

Indiscutabil. Omul politic este tentat întotdeauna să-și folosească poziția pentru a extrage rentele de poziție. Sînt foarte puțini cei care nu sînt tentați, care, într-adevăr, nu exploatează poziția pentru a extrage rente. Mult mai grav este atunci cînd renta este extrasă nu în beneficiul individului, ci în beneficiul unei organizații, al unei grupări politice sau al celui care este mandatat să gestioneze o țară pe durata mandatului. Important este ca societatea să aibă sistemul de controale reciproce instituționalizate, astfel încît să putem stopa aceste tentații. Și, revenind la ideea fragilității instituțiilor, avem și o fragilitate teribilă a sistemului de controale reciproce. Putem să dăm o măsură democrației după felul cum funcționează aceste controale reciproce. În fond, democrația nu este ceva transcendental, democrația se construiește și ea va funcționa pentru cetățean dacă într-adevăr acest sistem de controale reciproce instituționalizate va controla Puterea și orice act care poate adu-

DINU MIHAIL

Jurnal basarabean

Daniel Condurache, profesor între ziariști și ziarist între profesori de la Iași, a dat buzna, prin intermediul telefonului, în apartamentul meu și, în loc să mă întrebe – patetic-ultimativ și cu accentele disperării în glas, așa cum fi stă bine oricărui patriot de profesie – „Cînd realizăm, măi frate, *Unirea*?”, s-a interesat oarecum revoltat de ce nu mai scriu la revista „22”. „Crezi că din cauza asta publicația o fi pierdut cumva din tiraj?”, i-am întors-o eu fals îngrijorat. „Lasă glumele tale neroade și mai trimite, omule, măcar din cînd în cînd, cite un articol la „22”, căci nu degeaba oamenii de acolo te mențin și pînă acum în caseta tehnică. Chiar nu simți că e timpul să îndreptățești această onoare?”

Un pic tembel, mai mult sceptic decît ironic, un pic ortodox și mai mult bigot, basarabeanul nostru cel de toate zilele imediat se smulge din amorțeală cînd aude de magicul substantiv „onoare”. Deci, m-am decis să scriu la „foaia de intrigi și iluzii a masonilor”, cum sînt etichetate „22” și Dilema de către forțele național-patriotice de la Chișinău. De

ce anume de către forțele național-patriotice? Din simplul motiv că celelalte forțe – sangheloidice, prorusă sau prosneguriste – nici nu au auzit de aceste publicații „care special tulbură apa, ca să pescuiască mai ușor elementele oculte ostile românismului”. Cu *Totuși iubirea și România Mare* e o altă poveste: Păunescu are grijă să confecționeze la anumite intervale cite un bocet kilometric pentru Basarabia, iar Vadim și dreapta lui, Mitzura, scapă uneori cite un bănuț în ciorapul supraelastic al deputatului călător Leonida Lari, care și acum mai este supranumit la Chișinău „Zeița poporului moldav”. În general, la noi există foarte puțini oameni normali. Adică oameni pur și simplu, cu defecte și calități. Poetii sînt vizitați de idei exclusiv geniale, savanții sînt invariabil iluștri, politicienii lucrează la mese de calvar demiurgic, iar patrioții sînt neapărat mari și curați ca lacrima. Nu v-am spus eu că basarabeanul este mai mult bigot decît ortodox? Dacă ești creștin de două mii de ani, de ce ai trecut la păgînism și te închini în fața altor zei decît Dumnezeu?

I Dar ce subiect să înșfac de ceață ca să-l trîntesc cu nasul de zăpezile imaculate ale hîrtiei? Suflăt bun de uns pe pîine, tot Daniel Condurache mă scoate din încurcătură: „Scrie măcar și despre vizita lui Iliescu la Chișinău”.

Nu știu cum e cu alții, însă mie îmi place să scriu despre Ion Iliescu. Domnia sa este un om echilibrat, nu e supărăcios pînă la ridicol ca omologul său de pe malul Bîcului și nici nu se adresează către ziariști cu apelativul occidental „Bă, elefantule!”. Proaspăt poposit în capitala „celui de-al doilea stat românesc”, d-l Ion Iliescu a luat cuvîntul în parlament și i-a scandalizat pe deputații rusofoni și socialiști cu mai vechiul refren că limba moldovenească nu există, pe ambele maluri ale Prutului tronind limba română. Partea rizibilă a acestei vexațiuni constă în aceea că atît rușii, cît și reprezentanții lor în legislativ, în particular împărtășesc adevărul în privința limbii române, ei făcînd front comun, din motive lesne de înțeles, numai atunci cînd se pune problema introducerii glotonimului respectiv în Constituție. Dacă politica de obicei nu face casă bună cu adevărul, totuși unor politicieni nu le poate fi negată capacitatea de a se orienta printre recifele realităților. Iar în Republica Moldova realitatea este de așa natură că deocamdată introducerea noțiunii „limba română” în Constituție

la periferia periferiei

ce atingere interesului public. Această e întrebarea: vom putea să instaurăm acest sistem de controale reciproce? În fond, ceea ce se construiește acum la scara istoriei este aproape unicat. Niciind în istoria omenirii nu s-a pus problema transformării rapide a sistemului. Sau, dacă s-au transformat sisteme, s-au transformat pe perioade foarte lungi și organice. În timp ce noi simțim într-o perioadă în care prevalează constructivismul. Constructivismul n-ar fi rău, pentru că de multe ori trebuie să comprimăm istoria, dar trebuie să ai o clarviziune extraordinară, să ai foarte multă generozitate, să definești foarte bine interesul național și în același timp să nu nu fii prizonierul altor interese.

Sintem o societate în care nu există o cultură a dialogului

Vicii cel mai mare vi se pare lipsa de viziune a elitei politice la modul general, incapacitatea ei de ordin intelectual, cultural, de a analiza și de a decide în

mod rezonabil ceea ce trebuie făcut, sau pur și simplu se datorează corupției unui sistem, care corupe chiar și pe cei care inițial nu erau dispuși să se lase corupți de el?

Eu cred că ne aflăm într-un cerc vicios. Aș încerca să ofer o imagine care poate să mă ajute și pe mine să găsesc o explicație în ceea ce privește posibilitățile de ieșire din acest cerc vicios. Am putea să facem o distincție între societatea românească ca sistem închis, unde entropia crește, și societatea românească ca sistem deschis, în care pot să funcționeze forțe negentropice, care să introducă organizarea acolo unde este foarte multă dezorganizare. România dinainte de '89 era ca o societate închisă – entropia creștea clar, deci avea loc o implozie înăuntrul societății. Drama noastră s-ar putea să fie că, în pofida faptului că există acum ferestre și că unele forțe negentropice au intrat în societatea românească, ele ar putea să nu acționeze cu suficientă eficacitate. De fapt, foarte multe lucruri începute bi-

ne sint pervertite pe drum. Deci, avem nevoie de o masă critică de acțiuni conjugate. Și elita intelectuală a României, și elitele economice – toți trebuie să facem eforturi în acest sens... Într-un fel, noi ar trebui să păcăm istoria, pentru că ne aflăm într-o capcană structurală. Pentru a ieși de aici, avem nevoie de un efort conjugat și susținut. Nu este vorba despre numai un guvern care să facă treabă bună și care să scoată țara din șanț. Eu cred că este nevoie de multe guverne care să facă acest lucru, poate pe durata a două generații. Cred că este simptomatic pentru criza de capacitate de guvernare, ce are cauze structurale, profunde, chiar în modul în care se rezolvă criza din sistemul bancar.

Într-adevăr, a trebuit să intervină președintele Iliescu pentru ca Banca Națională și Guvernul să ajungă la o înțelegere privind depunerile oamenilor. Faptul este simptomatic pentru modul în care se iau deciziile la noi.

Sintem o societate în care nu există o cultură a dialogului, în care nu avem răbdare să-i ascultăm pe ceilalți, în care prevalează lipsa de transparență. V-aș mai da un exemplu: chiar întreprinderi performante nu doresc să fie cotate la Bursă, pentru că faptul acesta înseamnă să fii transparent. Oamenii noștri nu sînt obișnuiți să-și deschieie sumanul. Și totuși, societatea dorește multă franchețe și onestitate și vrea ca cei care comit fărâdelegi să fie pedepsiți. De multe ori, aceste lucruri sînt mai importante decît a avea o pline mai bună sau un pahar cu apă mai curată și mai rece.

„Ar putea fi extrapolat comportamentul celor care au trăit în diasporă“

Dacă aceste lucruri nu vor fi rezolvate, tipul de societate pe care-l vom

construi va fi foarte rău. Știu, oare, oamenii politici din România cite economii sint prospere? Le-aș spune că nici măcar toate economiile după ale căror standarde jinduim, uitîndu-ne în ograda occidentalilor. Există Clubul OCDE, dar restul economiilor de piață sint distorsionate, au probleme mari, multe imperfecțiuni, în multe locuri democrația este extrem de slută și de strîmbă... Iar dacă noi nu vom fi atenți să folosim această feareastră a istoriei, marea oportunitate de acum poate să se transforme într-o mare păcăleală pentru români. Nu vom avea nici democrația pe care o visăm și nici o economie de piață. În plus, opinia mea este că, dincolo de ceea ce poate să facă o succesiune de guverne înțelepte, este vorba despre ce poate să facă fiecare cetățean. Tocmai pentru că este o societate înrîcnănată, fiecare familie ar trebui să facă mai mult pentru ca copilul să fie mai bun, să citească mai mult, să aibă mai multă carte. Este un lucru care ar putea să-i facă pe unii să ridice sprîncenele, dar aici mă gîndesc că se poate extrapola un comportament al celor care au fost obligați de istorie să fie în diasporă, fie că era vorba de evrei, de palestinieni, de chinezi care trăiesc în Malaezia sau în Indonezia.

Evoluția instituțională a unei societăți a devenit o obsesie pentru mine, pentru că, în ultimă instanță, observăm că simpla acumulare de capital, chiar acumularea de capital uman, nu poate să reprezinte într-adevăr explicațiile de ultimă instanță pentru dezvoltare. Ar trebui să explicăm mai departe de ce unii acumulează mai mult decît alții. Sau de ce, la rate egale de acumulare sau de investiții, productivitatea unor societăți este mai mare decît a altor societăți. Ce determină producția de idei într-o societate? De ce unii produc idei, în timp ce alții cel mult imită? Acestea sînt marile întrebări care pot explica creșterea sau descreșterea unor agregate societale pe perioade lungi de timp – și eu cred că explicația rezidă în interiorul instituțiilor, deci în modul în care evoluează instituțiile. Oricum, noi trebuie să încercăm să învingem în pariul cu istoria.

nu poate fi realizată frontal, în manieră hei-rupistă. În vara lui 1994, înainte de adoptarea Legii fundamentale, Petru Lucinschi, președintele parlamentului de la Chișinău, a propus o formulă de compromis: limba oficială a Republicii Moldova este limba moldovenească (română). Era, evident, o concesie făcută sechelelor din mentalitatea sovietizată a basarabeanului bătut de toate vînturile istoriei. Dar ar fi fost, tot pe atît de evident, și o victorie a adevărului științific care numai în felul acesta ar fi reușit să se strecoare în Constituție. Cu această formulă, practic, erau de acord majoritatea parlamentară (agrarienii), frontisti (FPD) și intelectualii (Blocul Țăranilor și Intelectualilor). În preziua adoptării Legii fundamentale era planificat ca președintele republicii să urce la tribună și să pledeze încă o dată în favoarea „parantezei”. Spre stupoarea tuturor, Mircea Snegur nu a mai venit în parlament, iar frontisti și intelectualii s-au dezis de intenția lor inițială, motivele acestei retrageri subite fiind aproximativ următoarele: o dată exilată între paranteze, limba română nu ar mai fi putut scăpa de corsajul acestora; ca Lucinschi și agrarienii să nu-și aroge cumva pe viitor meritul de a fi introdus în Constituție glotonimul limba română; că paranteza este dezonorantă pentru limba română ș.a.m.d.

Astăzi la Chișinău este acreditată ideea că omul Moscovei pentru alegerile prezidențiale din Moldova ar fi Andrei Sangheli, omul Bucureștiului răspunzînd la numele de Mircea Snegur. Și că Iliescu a efectuat această

vizită special pentru a-l încredința de sprijinul său pe actualul președinte, căruia, vezi bine, aerul hibernal de la Slănic-Moldova i-a făcut o transfuzie de românism militant. După umila mea părere, d-l Iliescu a venit la Chișinău pentru propria sa campanie prezidențială din toamna curentă. Nu vād nimic reprobabil în acest gest. Și totuși...

Și totuși, dacă România este o țară cu vocație istorică, ar trebui s-o intereseze absolut tot ce mișcă în Basarabia, cu atît mai mult niște alegeri prezidențiale, care nici pe departe nu sint evenimente de mîna a doua. Numai că, iarăși ținînd cont de realitățile de la fața locului și nu de fantasmale produse în eprubete bucureștene, în cazul dat poate ar fi mai indicat să nu mizeze pe o singură persoană, ci chiar pe două... De nenumărate ori America și Occidentul ne-au dat de înțeles că nici Tratatul de la Trianon, nici odiosul pact Ribbentrop-Molotov nu se pot desface. Într-o atare situație, important la modul vital pentru România ni se arată a fi integrarea cit mai grabnic posibilă în structurile NATO, iar pentru Moldova, care deocamdată nu intră în aceste planuri de integrare, este de o necesitate stringentă consolidarea independenței sale reale, în scopul contracarării crivățului politic ce se abate tot mai insistent dinspre Est. Acest deziderat ar putea fi realizat de o persoană capabilă să cultive relații foarte bune atît cu România, cit și cu Rusia.

HUMANITAS

Vă rugăm să aveți amabilitatea și să completați acest sumar chestionar:
 [] Vîrstă [] Localitatea []
 Cîte cărți editează Humanitas într-o lună?.....
 Cîte cărți apărute la Humanitas cumpărați într-o lună?.....
 Ce carte recent apărută la Humanitas vă doriți să aveți în bibliotecă?.....
 Răspunsurile și orice observații le puteți trimite prin poștă, pe adresa Editurii Humanitas (Piața Presei Libere nr. 1, corp C, etej 1, 79734 București) sau direct la Librăria Humanitas din Pasajul Kretzulescu, deschisă de luni pînă duminică.
 Cu mulțumiri,
 Editura Humanitas

PAVEL CÂMPĂANU

Alegerile locale în retrospectivă

I

I. COMPORTAMENTE ELECTORALE

Sondajele

Sondajul CIS din aprilie a.c. a avut ca temă centrală viitoarele alegeri locale, iar cel din mai apropierea lor iminentă. Desfășurat după turul II, sondajul din iunie și-a propus să investigheze *ex post* desfășurarea scrutinului. Această abordare a urmărit două scopuri: unul, să adauge considerentelor asupra evenimentului, prezentate de analiști, considerentele alegătorilor; și al doilea, să se concentreze nu asupra rezultatelor, bine cunoscute, ci asupra căilor prea puțin cunoscute prin care s-a ajuns la aceste rezultate. Dialogul cu subiecții s-a concentrat pe cele două paliere de rigoare: comportamental și motivațional, conectate cu ambele opțiuni posibile: între participare și abținere și între diverșii competitori. S-a încercat o reconstituire a procesului decizional la scară individuală, precum și evaluarea gradului de constanță/inconstanță a opțiunilor politice în timp.

Problema de substanță, atacată în subsidiar, se poate reduce la întrebarea: ce schimbări semnificative s-au produs în comportamentul electoratului în intervalul dintre cele două alegeri locale efectuate după revoluție? Schițarea unor răspunsuri la această întrebare este facilitată de reluarea, în sondajul din iunie 1996, a unor întrebări puse de sondajul CIS după alegerile locale din 1992.

Eșantionul consultat luna trecută a cuprins 1.378 de persoane în vîrstă de cel puțin 18 ani, domiciliat în 38 localități urbane și 43 rurale din 31 județe, plus Capitala.

Cînd se ia decizia?

Momentul în care cetățeanul se decide cum să răspundă chemării de a-și exercita dreptul de a alege reprezintă un indicator indirect al temeiniciei/netemeinicii acestei decizii. Electoratul cuprinde însă și două grupări care, pentru motive opuse, dau acest răspuns fără a fi adoptat o decizie propriu-zisă. Din prima grupare fac parte cei pe care atașamentul statornic față de o anumită formațiune îi scutește de osteneala deciziei, iar din a doua cei a căror neparticipare nu se datorează unui act de voință, ci pur și simplu inerției.

Totuși, marea majoritate a intervievaților declară că au luat o asemenea decizie, iar momentul adoptării ei are și o altă semnificație: el condiționează probabilitatea de succes sau de insucces a prognozelor electorale. Sondajele destinate unor astfel de prognoze măsoară atît intențiile alegătorilor care s-au decis cum să voteze, cît și pe ale celor care amîna această decizie pentru ultimul moment. În acest din urmă caz, sondajele îi investighează pe subiecții asupra unor decizii pe care ei încă nu le-au luat și pe care, pînă la depunerea buletinului de vot, le pot schimba de cite ori doresc. Frecvența acestui comportament constituie o dificultate pe care, neavînd cum să o controleze, sondajele ar trebui să nu o ignore. Incertitudinile alegătorilor devin

incertitudini ale prognozelor electorale.

După ambele alegeri locale, sondajele CIS i-au întrebat pe subiecți dacă au luat sau nu o astfel de decizie și dacă da, în ce moment. Iată distribuția răspunsurilor (în %):

	1992	1996
Înainte de ziua alegerilor	82,5	68
În ziua alegerilor	11	13
Nu au luat nici o decizie	5	12
Nu știu dacă au luat o decizie	1,5	5
Non-răspunsuri	—	2

Din acest punct de vedere, cei patru ani au adus o schimbare care nu reprezintă însă un progres, ci dimpotrivă. O decizie luată din timp are mai multe șanse de a fi o decizie în cunoștință de cauză, pe cînd cea de ultim moment sporește riscul improvizației. După cum arată cifrele, într-un răstimp de patru ani proporția alegătorilor care se decid din timp a scăzut sensibil — cu aproape 15 procente. Au crescut deci incertitudinile electoratului, scăzînd în mod corespunzător predictibilitatea opțiunilor sale.

Care este ținta votului?

Pornind de la două eșecuri: al său din 1992 și al administrației Halaicu în anii următori, partidul Puterii s-a înversunat să cucerească Bucureștiul ca un simbol al popularității lui pe plan național. Lupta pentru controlul Capitalei a fost de astă dată mult mai aprigă, numeroși bucureșteni explicîndu-și decizia prin declarații de genul:

— „Nu am votat pentru Ciurbea, ci contra lui Năstase!” — sau:

— „Aș fi votat cu Năstase dacă nu candida ca reprezentant al PDSR”.

Mecanismul decizional operează cu diverse criterii. Prima declarație distinge între votul preponderent pozitiv: pentru, și cel preponderent negativ: contra. Votul poate ținti la fel de bine alegerea unui candidat ori împiedicarea alegerii altuia. Pentru alți alegători, determinantă în formarea deciziei este relația dintre persoana candidatului și formațiunea pe care o reprezintă. Opția asupra acestei ultime alternative a evoluat între cele două alegeri locale după cum urmează:

Prin votul lor au dorit în primul rînd să susțină (în %):

	1992	1996
Anumiți candidați	50	52
O anumită formațiune	36	30

Predilecția pentru candidați nu numai se menține, dar se și accentuează. Voturile atrase de candidați le depășeau pe cele adresate formațiunilor cu 14 procente în 1992 (50-36), surplus care crește la 22% (52-30) în 1996. Tendința sugerează că fie candidații au fost mai atrăgători la ultimele alegeri locale decît la precedentele, fie că cel puțin în contextul alegerilor locale impactul ansamblului formațiunilor politice slăbește — presupunere întărită și de succesul remarcabil al independenților. Mai ales în acest context, candidații sînt personaje cu o identitate incomparabil mai clar perceptibilă decît aceia ai formațiunilor politice. Dacă, așa cum menționam mai înainte, decizia alegătorilor este stînjinită

de incertitudini, incertitudinile, la rîndul lor, s-ar putea alimenta din criza de identitate a formațiunilor politice, în fapt o criză a politicului tinzînd mai curînd spre întîiere decît spre atenuare.

Cu privire la relația dintre votul pozitiv: pentru, și cel negativ: contra, rezultatele arată că prin opțiunea lor au dorit în primul rînd:

	1992	1996
Să sprijine alegerea anumitor candidați	79,5%	74%
Să împiedice alegerea anumitor candidați	6	10
Non-răspunsuri	14,5%	16%

Sporul votului pozitiv rămîne categoric, dar nu și egal: de la 73,5% (79,5-6) în 1992, el coboară la 64% (74-10) în 1996. Deși moderată, această extindere a votului-sanțiune indică precaritatea criteriilor pozitive care modelează procesul decizional, o altă expresie a fragilității încrederii în capacitatea politicului de a rezolva problemele arzătoare ale societății.

Cît de des ne răzgîndim?

Reperul cel mai revelator al comportamentului electoral este probabil cel al constanței/inconstanței opțiunilor. În democrațiile tradiționale, principalele partide politice contează înainte de toate pe electoratul lor stabil. Regula comportamentului electoral nu este fluctuația, ci statornicia. Majoritatea alegătorilor nu sînt puși de fiecare eveniment electoral în situația de a lua o nouă decizie — decizia este luată o dată pentru totdeauna, forma ei fiind adesea afiliera. Competitorii nu renunță la încercările de a dezafecta aceste atașamente pe care se sprijină adversarii, dar obiectivul lor prioritar rămîne acela de a-și atrage voturile minorității fluctuante.

Un coeficient înalt de stabilitate a electoratului este semnul distinctiv al unei democrații mature. Cum stau însă sub acest aspect lucrurile în democrația noastră, aflată nu la maturitate, ci într-o prelungită pubertate? Problema a fost abordată comparînd opțiunile subiecților din iunie '96 cu cele din februarie '92, iar rezultatele se prezintă astfel:

Au votat în 1996:	%
Cu aceleași formațiuni ca în 1992	31
Cu alte formațiuni decît în 1992	34
Nu au votat nici în '92, nici în '96	14
Nu-și amintesc cum au votat în '92	19
Non-răspunsuri	2

Potrivit acestor cifre:

1. Proporția alegătorilor care în decurs de patru ani și-au modificat preferințele electorale o depășește ușor pe a celor care și le-au păstrat.
2. Tendința spre instabilitate a unei treimi din electorat participă la instabilitatea generală proprie tranziției, mărînd dificultatea prognozelor electorale.
3. După cum indică rezultatele alegerilor din iunie '96, modificarea importantă a opțiunilor nu a dus la o modificare echivalentă a raporturilor de forță dintre principalii competitori în comparație cu februarie '92. Reiese că deplasarea opțiunilor nu se desfășoară pe un sens unic, ci pe sensuri multiple, și că această diversificare are, în ultimă instanță, un efect compensator.
4. Inegalitatea dintre proporția oficială a abținerilor și cea din tabelul de mai sus delimitează două versiuni ale acestui comportament aparent omogen: abținerile ocazionale și abținerile constante. Alegătorii care practică abținerea de la vot ca pe o strategie electorală personală ar reprezenta, în lu-

mina acestor date, cam a șaptea parte din electoratul total.

5. O relevanță cu totul particulară are ultimul procentaj din același tabel. El ne spune că o cincime din corpul electoral nu își mai amintește dacă sau pentru cine a votat cu patru ani în urmă! Amnezia electorală afectează un segment a cărui amploare se apropie de cele mai bune performanțe înregistrate la alegerile din iunie a.c. Este evident că, dincolo de aspectele psihologice, această largă comunitate a uitării are îngrijorătoare semnificații politice. Ea ar putea semnala subevaluarea dreptului de a alege nu numai de către cetățenii care renunță să-l exercite, dar și de o bună parte a celor care l-au exercitat. Primii ani ai tranziției par să nu-i fi atașat pe alegători nici de formațiunile care le cer votul și nici de dreptul de a vota în mod liber. Se prea poate ca prima variantă de neatașament să o genereze și să o întretină pe cea de-a doua.

Există comportamente conexe?

Discutarea separată a diverse mecanisme comportamentale nu exclude posibilitatea ca unele dintre ele să se afle în interacțiune. Asemenea eventuale interacțiuni nu pot fi decît discrete, ele se cer descoperite. Prezența analiză a presupus o asemenea interacțiune între două mecanisme ale deciziei electorale individuale: momentul adoptării și constanța opțiunii. S-a plecat deci de la presupunerea că momentul deciziei nu este același la alegătorii constanți și la cei inconstanți. Gruparea constanților îi cuprinde pe cei care au votat în '96 la fel ca în '92 ori care s-au abținut în ambele ocazii, a inconstanților pe cei care au votat de fiecare dată altfel.

Verificarea acestei presupunerii s-a soldat cu următoarele rezultate (în %):

Momentul deciziei	Constanții	Inconstanții	Abstenși
Înainte de alegeri	79	71	59
În ziua alegerilor	8	16	11
Nu au luat nici o decizie	8	7	22
Nu știu	3	4	6

O anumită coordonare pare să domnească între cele două mecanisme. În comparație cu inconstanții, constanții se decid de-abia în ziua alegerilor într-o proporție de două ori mai mică. Alegătorii care se abțin iau cel mai rar decizia în timp, iar peste un sfert dintre ei fie nu iau nici o decizie, fie nu știu dacă sau cînd ar fi luat-o.

*

Acestea sînt principalele informații furnizate de sondajul CIS cu privire la comportamentele electoratului în alegerile locale din iunie a.c. Datele despre motivațiile acestor comportamente, prilejite de același sondaj, vor fi relateate în numărul viitor.

P.S. Nu demult, „22” anunța pe jumătatea primei pagini polemica lui S. Damian cu subsemnatul. Îndemnat de Gabriela Adameșteanu, am citit articolul cu pricina (pînă la capăt). Autorul nu își argumentează ideile, ci își expune pe minuțiozitate și încredinare emoțiile. Accentul cade pe adorația sa fără margini față de NATO și pe „iritarea” față de zisele mele nu la fel de entuziaste asupra aceluiași subiect. Neputînd polemiza cu sentimentele mentorului nostru de la Heidelberg, rămîn în așteptarea ideilor.

ESEU

22

ANDREI MARGA

Încotro ne îndreptăm?

(Urmare din numărul trecut)

VII

Un istoric respectat, Hugh Seton-Watson, remarcă în *Eastern Europe between the Wars. 1918-1941* (1945): „Toate trăsăturile menționate... - mizeria țăranilor, brutalitatea birocratică, educația falsă și o clasă privilegiată căreia îi lipsește orice simț al responsabilității sociale, ai cărei cei mai brilanți membri au fost gata să-și trădeze de la o zi la alta principiile în schimbul *the spoils of office* and *the royal smile* - au existat în România în grad proeminent. Democrația nu poate înflori în astfel de atmosferă... Procesul decăderii a mers în România mai departe decât în alte părți ale Europei Răsăritene. Nici un progres nu va fi făcut până când vechea clasă ce a guvernat nu va dispărea, iar o nouă clasă va fi antrenată să-i ia locul. Perioada tranziției va fi lungă și singeroasă, dar atunci când va fi încheiată, marile energii și calități ale popoului român, al doilea ca efectiv și, probabil, cel mai talentat în mod natural din Europa Răsăriteană, îi va asigura acea poziție onorabilă pe care nu a fost încă în stare să o atingă” (pp. 216-217). Din nefericire, diagnoza este corectă. Magnitudinea abdicării clasei conducătoare, incluzând până la un punct intelectualii, nu a fost niciodată la noi oarecare. Stăm astăzi altfel?

Nu m-aș hazarda aici cu un răspuns general. Vreau să mă opresc doar asupra atitudinii intelectualilor față de noua Europă. Plec de la observația că nici pentru România nu este o obligație intrarea în Uniunea Europeană. Dar și pentru țara noastră este ceva crucial aici: o urgență, dacă România este să existe ca o societate modernă. Sub alt aspect privind lucrurile, intrarea în noua Europă - firește, nu doar geografic, istoric, ci mai ales instituțional și cultural - este mai mult decât o alegere: o schimbare a modului de a gândi (*approche, approach, Ansatz*). Propriu-zis, este vorba de a asuma, pe lângă deșine paneuropene, o abordare europeană. Adică o abordare disponibilă la compararea performanțelor (impotriva autoflatării provinciale), orientată spre modernizare (impotriva paseismelor anacronice), avind ca perspectivă unitatea europeană (impotriva naționalismelor emfatiche).

Cum se raportează intelectualitatea română la abordarea europeană? Dacă luăm în seamă exprimările publice (presă, cărți etc.), atunci putem destul de repede identifica atitudini prototipice conturate: naționalismul paseist; naționalismul conservator; europeanul utopic; europeanul oportunist; și paneuropeanul.

Națiunea română s-a format târziu (fără să fie, astfel, singulară!), iar în formarea ei au existat piedici puternice, pe care a trebuit să le învingă pe rând, oarecum forțat, de la marea societății. Or, marginea societății a creat mentalitatea izolării și a luptei solitare. Naționalismul paseist se plasează, cu totul nereflexiv, în această mentalitate, pe care o reeditează ca un fel de supremă înțelepciune. El vede în jur numai dușmani și cheamă la mobilizare. Paradoxal, însă, el reeditează această mentalitate mult după ce lupta a fost câștigată, iar problemele agenței sînt altele: obținerea performanțelor în cunoaștere, democratizare, nivel de viață. De ce o face? Pentru că - spus simplu - el nu este decât o diversivune. Agitarea naționalismului de acum mai

bine de un secol (care, în contextul de atunci, nu era fără rațiuni!) este vizibil opera vechilor servicii secrete și, apoi, ca de obicei, acțiunea demagogilor. Mulți intelectuali o practică din diferite motive: obediențe ascunse față de acele servicii, lipsa de competitivitate profesională, absența competenței comunicative în limbi moderne. Pentru ei, noua Europă, cu structuri supranationale, este răul însuși.

Naționalismul conservator nu se lasă prins în capcana în care cade incultul paseist. Prea lipit însă de fostul regim, care a instrumentat naționalismul ca ultimă legitimare, nu poate ieși din naționalism. El nu vede în jur decât vechi metehne și scenarii și își mobilizează informația pentru „a dovedi”, oarecum contra curentului și procurându-și astfel aura gravității respectabile, că Europa este fatalmente aceeași, adică cea veche, că efortul de a o schimba este în cel mai bun caz o naivitate. Ca orice discurs opus schimbării, discursul lui are succes, mai cu seamă la minți neprevenite și la populația prost informată și săracă, care nu e deloc puțină. Naționalismul conservator

Rezumatul episoadelor anterioare:

• Din 1989, în Europa Răsăriteană, euforia a devenit îngrijorare • Reformele liberale par să-și fi epuizat potențialul • Societățile estice sînt, astăzi, diferențiate în subsisteme între care există decalaje • Spre a se stabili direcția în care „ne îndreptăm”, trebuie examinate aceste subsisteme, adică: economia, administrația, instituțiile sociale, politica, cultura • Protecția socială rămîne marea problemă • Sistemul nostru politic nu a cunoscut alternativa la guvernare • Rămîne totuși posibilă o „mare coaliție” de centru • Sofistica apolitismului este curentă, cit și metafizica ieftină a teoriilor conspirației universale •

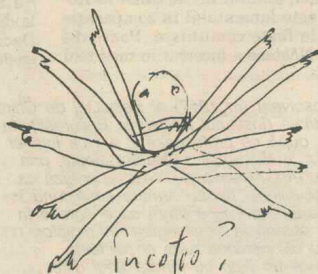
sacrifică cinic căutarea unei alternative, în numele „realismului” său falsificat.

Dar, ca efect al retardului cultural, pe scena noastră intelectuală este mereu influent europeanul utopic. El a citit în grabă critica Europei, de la Hegel la Nietzsche și Spengler, pe care o înțelege în optica îngustă a Răsăritului configurată de Berdiaev. Pe asemenea bază, el decretează cu suficiență: Europa liberală, industrială și pragmatică este abandonul Europei veritabile și nu merită decât critici. Sub mania unei „superioare înțelegeri”, pînă la urmă doar postulată, europeanul utopic crede că filosofia veche asupra Europei nu mai are nevoie de confirmare și că Europa optimă este în trecut.

Europeanul oportunist știe că nici pentru Europa reperele nu mai sînt în trecut. Unificarea europeană aflată în curs el o privește cu atenție și-i apreciază succesele. Dar - probabil „prins” încă în condiționările fostului regim, poate neinforma, poate obosit - el „tace” în momentele decisive, iar „tăcerea” o ia ca semn de „echilibru intelectual”, ba chiar ca superioară mentalitate „apolitică”. În sfera privată este vehement, în plan public se ascunde sub orice pretexte („eu fac doar știință”, „eu nu fac politică” etc.). Pe cit poate, el profită de oportunitățile create de noua Europă (burse, călătorii etc.), dar nu face vreun gest public în favoarea ei în contexte dificile.

Printre cei amintiți își face loc în ultimii ani paneuropeanul. El este convins că ceva s-a schimbat fundamental în civilizația lumii. Că Europa nu mai este de mult nici centrul economic, nici centrul politic, nici centrul cultural al lumii. Că este o condiție de relevanță

și, poate, de salvare, pentru europeni, unificarea europeană. Dar unificarea europeană - el este, de asemenea, convins - nu este posibilă fără eliberarea de naționalism. Iar această eliberare nu este echivalentă cu reluarea mrlor viziuni cosmopolite. Ea nu se face nicidecum prin „tăcere”. Paneuropeanul știe că este nevoie acum de analize, secondate de luări de poziție publice și, în fapt, de eforturi de a reconstrui sau chiar construi instituții. Dar paneuropeanul nu reușește să facă ideea unificării europene destul de perceptibilă și convingătoare în rîndurile unei populații lacunar informată, asupra căreia s-au năpustit deja demagogii. Legătura reală dintre problemele de viață, abordările politice, unificarea europeană este greu de făcut convingătoare, cel puțin deocamdată, la noi.

VIII

Așa cum spuneam mai devreme, răspunsul la întrebarea „încotro ne îndreptăm?” se poate da cu suficient realism numai dacă se consideră situația și dinamica probabilă a subsistemelor diferențiate în societățile diversificate ale Europei Răsăritene: economia, administrația, instituțiile sociale, politica și cultura. Avind în vedere împrejurarea că fiecare dintre aceste subsisteme prezintă alternative probabile de evoluție și că alternativele subsistemelor se pot combina diferit, într-o mulțime de variante, răspunsul la întrebarea „încotro ne îndreptăm?” nu este atît de univoc pe cit se așteaptă scepticii sau optimiștii. După cum nu este inevitabilă îndreptarea spre o catastrofă, nu este nici înscrisă undeva, ca o lege, înaintea noastră spre mai bine.

Nu este nevoie să amintesc, fiind evident subînțeleasă, lăsarea la o parte a presiunii contextului internațional din această modelare. Este limpede că era interdependențelor a început cu două decenii în urmă, că autoizolările și autoflatările autarhice costă enorm și au ca efect fundamental sărăcia. Este limpede că era deciziilor luate de instanțe nu doar internaționale, ci în mod explicit și într-un sens nou supra-naționale, a debutat, de asemenea, în cit, drept consecință, naționalismele trecutului nu produc decât înapoiere. Am lăsat, totuși, la o parte presiunea contextului internațional din două motive de principiu: contextul rămîne, previzibil, și pentru anii următori, determinat de democrațiile occidentale; democrațiile occidentale își pun amprenta asupra evoluției societăților postcomuniste nu prin vreo coerciție, ci prin atracția pe ca-

re ele o exercită în virtutea performanțelor lor în materie de nivel de civilizație, calitate a libertăților, creație științifică și culturală. Spus foarte simplu, nimeni din Occident nu obligă o țară, sau obliga România să o ia într-o direcție sau alta, direcția ei de evoluție rezultînd în fond din ceea ce se petrece în sinul ei.

Ce poate rezulta, însă, din sinul actualiei societăți românești? Încotro ne îndreptăm de fapt? Dacă considerăm combinațiile posibile ale alternativelor de evoluție, pe care le prezintă economia, administrația, instituțiile sociale, politica și cultura, atunci putem spune că sînt probabile mai multe direcții în care ne putem îndrepta. Nu este foarte important să le inventariem acum. Important cu adevărat este să delimităm alternativa mai proastă decît celelalte și alternativa mai bună și gradul lor de probabilitate.

Alternativa cea mai proastă constă, după toate calculele consecințelor, dintr-o combinație între perpetuarea caracterului etatizat al industriei, centralismul administrativ, egalitarismul veniturilor, coaliția naționalist-socialistă și intelectualitatea folclorizantă. Această alternativă nu este foarte probabilă, date fiind, totuși, schimbările, inclusiv de percepție, petrecute în acești ani în societatea noastră, dar este prematur ca ea să fie exclusă din calcule. Probabilitatea ei, atîtă cîtă este, se reazemă pe lacunara informare a populației, slaba dezvoltare a pretențiilor sociale în cazul multor oameni, pe redusul contact cu lumea exterioară a majorității populației, pe eficacitatea propagandistică, verificată în multe țări, a clișeeilor național-socialismului, pe absența unei alianțe bine articulate a democrațiilor.

Alternativa optimă ar consta din asocierea dintre asumarea privatizării ca urgență și sprijinirea directă a sectoarelor productive competitive, descentralizarea administrativă prin autonomie funcțională acordată unităților, o protecție socială susținută de sfera privată, o coaliție de centru, ce re-formează economia și instituțiile, și cultura modernizării. Această alternativă nu este nici ea foarte probabilă și, cu siguranță, nu se va impune stîndu-se cu minile în sin. Ea nu va putea cîștiga nicidecum pe humusul acelei tradiții nefericite ce constă în a aștepta de la altcineva - de la mersul istoriei, de la conjuncturi internaționale etc. - să ne modernizeze. Ea poate cîștiga numai dacă sîntem gata să primim critică tradiția autoflatării goale și a ideologilor de provincie și ne preocupăm de propriile modernizări, fără să așteptăm ca cineva să ne forțeze la ele. Iar această privire critică în ceea ce este, în condițiile macrosociale din țara noastră - cu o țărănire sărăcită, legată de o agricultură de subzistență, o muncitorie legată de ritmuri productive în esență rurale și o funcționărie care trăiește mai curînd satisfacția evitării nesiguranței muncilor nonbugetate decît satisfacția libertății -, nu poate fi decît opera intelectualilor. De interpretările și acțiunile intelectualilor depinde încă o dată, în mod decisiv, evoluția pentru un timp semnificativ de lung a țării noastre. De aceea, în chip de răspuns succint la întrebarea pusă la începutul conferinței mele - „încotro ne îndreptăm?” -, aș spune că problema se mută clar astăzi, în România, în dreptul unei etici a acțiunilor intelectualilor ei.

Acum,
GURDJIEFF-OSPENSKY CENTER
susține trei prelegeri introductive
începînd cu 17 august 1996.
Tel.: 660.80.82, 675.56.14.

De la economia de piață

— Interviu cu NICOLAE FILIPESCU, realizat de GABRIELA ADAMEȘTEANU —

De ce ați plecat din România?

Nu am vrut ca și copiii mei să crească în comunism. Amândoi părinții mei au avut două licențe. Tatăl meu a fost director general la Casa de Pensii (a făcut legile pensiei în România înainte de război), mai târziu procuror la Înalta Curte de Conturi. După ce au venit comunistii, a fost trimis la o școală de reeducare și făcut magaziner. Mama mea a fost profesoară de limba română, franceză, latină și director de școală. Având o origine socială „nesănătoasă”, am avut dificultăți. Am fost forțat să învăț limba rusă și marxism-leninismul.

Și de întors, cind v-ați întors în România? Cât de des veniți în țară acum?

În 37 de ani am fost numai o dată în România, în timpul lui Ceaușescu, pentru câteva zile, ca să-mi văd familia. În Decembrie '89, cind am văzut la Televiziune și în ziare ce se întâmpla în România, am încercat să vin pe loc. Deoarece aeroportul era închis, am zburat la Istanbul și am venit de acolo cu trenul. Am ajuns la București în ianuarie '90. M-am întâlnit cu d-nii Dumitru Mazilu, Cazimir Ionescu, Ion Caramitru și alții, care la vremea respectivă începuseră să devină „emanați”. M-au dus și la Televiziune, unde mi-au dat bandă cu tricolor și mi-au luat un interviu, pe care Aurel Dragoș Munteanu (directorul Televiziunii pe atunci) s-a decis să nu-l mai difuzeze. Vorbisem despre America (sistemul de învățământ, gradul de libertate și vitalitate economică, gradul de civilizație) și probabil că nu i-a convenit cuiva important ce am spus. Am fost apoi în România în '93-'94, ca *Fulbright Scholar Professor* de obstetrică și ginecologie. Am activat la Spitalul Municipal, la Colțea și la Panduri, în București. Citeva săptămâni am predat la Facultatea de Medicină din Cluj. Doctorii și studenții români m-au primit bine și m-am simțit onorat. O parte importantă din mine a rămas în România și, după aceea, am revenit în fiecare an pentru o săptămână. Cam atîta pot să stau.

Birocrația română — cea mai haină din lume

Interesul dumneavoastră față de România depășește starea medicinii. În ce mod v-ați implicat în schimbările din această țară?

La început mi s-a părut mai important să se formeze cunoștințe despre mecanismele economiei de piață, organizarea instituțiilor și, mai ales, structura politică. Am trimis cărți (medicale, de calculatoare/informatică, de finanțe, investiții, management etc.), pe care le-am colectat de la colegii mei din universități, biblioteci etc. Am reușit să trimit și profesori americani proeminenți, unora plăindu-le drumul din SUA, să faciliteze participarea unor români la *workshop-uri* organizate în străinătate pentru țările în tranziție. Am trimis aici reprezentanți ai industriei americane și internaționale (de la General Electrics). S-au întâlnit cu miniștri și oficiali români. Dar General Electrics a decis să investească în Ungaria.

De ce?

Îmi pare rău că trebuie să spun asta, dar România are o reputație submediocră în străinătate. Și înainte, și după revoluție. Mai ales în trecut, românii nu se făceau de cuvînt, nu livrau mărfurile la timp, calitatea lor nu era corespunzătoare. Și acum circula în cercurile financiare și guvernamentale din SUA documente în care se spune

că România nu e încă gata pentru investiții. Legile nu sînt clare, proprietatea nu este definită suficient, maturitatea politică nu există, iar **birocrația română este cea mai haină din lume**, excesivă și coruptă. Mai rea decît cea din India sau Nigeria. Domnul Adrian Năstase a venit relativ de curînd la Washington. La toate recepțiile și în convorbirile cu oficialii și reporterii americani, d-l Năstase le relatează că el (și cei din jurul său) sînt „enorm de ocupați” cu **accelerarea privatizării**, „o prioritate esențială”. Se știe prea bine că, astăzi, stadiul privatizării în România este lamentabil în comparație cu țările foste comuniste. Poate d-l Adrian Năstase a încercat în mod real

aspecte de sănătate, educație etc. Poșta federală a Statelor Unite este de stat. În fiecare an, administratorii ei promit că se vor reorganiza și își vor acoperi cheltăielile din veniturile din timbre și din taxele de transport ale coletelor. Și niciodată nu reușesc s-o facă, deși prețurile timbrelor și taxele poștale cresc continuu! Deci, statul ia din bugetul general și dă la poștă. Un grup de întreprinzători particulari au făcut o poștă privată, care se cheamă *Federal Express*. Ei garantează că un colet sau o scrisoare trimisă prin *Federal Express* ajunge în ziua următoare la destinație oriunde în Statele Unite. Dacă ajunge mai târziu, se restituie cheltuiala de transport. Acești pașii

să facă băncile private profituri? Noi vom naționaliza băncile, iar profiturile le vom dirija în sănătate, educație, pensii, lucrări publice etc.”. După ce guvernul a naționalizat băncile Angliei, în doi ani ele au devenit falimentare! A trebuit să ia bani de la buget să acopere pierderile băncilor. Au naționalizat atunci mijloacele de transport, minele, alte resurse naturale. Toate au devenit falimentare. Nivelul de trai în Anglia a scăzut vertiginos, economia se clătina periculos. Populația s-a „deșteptat”, i-a scos pe laburisti de la guvern pe o perioadă foarte lungă. Conservatorii, readuși la putere, au rectificat greșelile socialistilor prin reprivatizare. Partidul Laburist a rămas minoritar pînă recent, cînd, schimbîndu-și „filozofia”, renunțînd la extinderea proprietăților de stat, și-a recuperat popularitatea.

Și cum vedeți rezolvîndu-se prin privatizare problemele României?

În România încă se mențin monștrii industriali. La Hunedoara, din șase furnale, numai unul lucrează, din cînd în cînd. Dar 40.000 de muncitori primesc salarii. La Galați, la Brazi, la Rîmnicu Vilcea, Pitești, Tîrgoviște, rămășițe ale trecutului atîrnă ca pietre de moară de gîtul populației. Sectorul privat, încurajat de guvern, ar putea absorbi acum „șomerii cu salarii”. Privatizarea trebuie făcută într-un ritm suficient de accelerat. Altfel, lumea devine scîrbită și-și inchipuie că democrația este numai jaful care are loc la ora actuală, comparabil cu cel de pe vremea sovromurilor. Multe avuții obținute necinstit se depun în bănci străine, fără beneficii pentru populația română. Cei care se pretează la asemenea activități nu sînt dați în justiție. Soluția problemelor noastre este tot de natură politică. Îmi pare rău, dar reputația primului-ministru al României în străinătate este derizorie. Cu asemenea lideri este foarte dificil să mergem în lumea civilizată. Românii își pierd speranța și cred că sînt blestemați să rămîină săraci și fără perspectivă pentru mulți ani. Este un mare păcat, deoarece materialul genetic român este de mare calitate. Românii sînt talentați, deștepți și harnici. Vedem asta la românii care au plecat în străinătate. Milioane de români în străinătate au făcut cinste țării. Dacă însă nu se creează aici o clasă medie, societatea n-are stabilitate și demagogii au succes. Ei pot fi aleși pe promisiuni goale. Avem mare nevoie de conducători cu integritate.

Sistemul pensiilor americane

Cine sînt investitorii care ar veni în România?

Mulți români își inchipuie că fondurile americane de investiții sînt ale bogătașilor de acolo (Rockefeller, Kennedy, Mellon, Perot, Morgan) care au să încerce să subjuge țara. Realitatea este că banii care vin ca investiții de acolo sînt ai populației americane, banii pensiilor americane, banii societăților de asigurare americane. Majoritatea celor care lucrează au în SUA două pensii. Una de la stat, *social security*, pe care o primesc toți cei care lucrează (de la 65 de ani în sus la bărbate, de la 62 de ani în sus pentru femei). Toți cei care muncesc plătesc lunar într-un fond al statului pentru *social security*. În afară de asta, există și o pensie particulară. De exemplu, la mine: de 34 de ani, de cînd sînt profesor, 5% din salariul meu la fiecare lună se duce în această a doua pensie,

Absolvent (în 1957) al Facultății de Chimie industrială (Institutul Politehnic București). În 1959, după ce profesează 2 ani ca inginer chimist în București, pleacă nelegal, prin Berlin, în Germania de Vest. Lucrează ca inginer chimist pentru armata americană în Germania, apoi i se oferă să emigreze în SUA. Ajunge la Washington, întîmplător, pentru că, neavînd rude și prieteni, locuiește un timp cu familia unui ofițer american întors din Germania. Este angajat (deși nu are acte) ca cercetător chimist, post despre care află dintr-un anunț în Washington Post. Obține doctoratul în chimie la George Washington University, unde va deveni profesor plin în 1970. (Predă Chimie organică avansată și Științe contemporane.) Între timp urmează și cursurile Facultății de Medicină și se specializează în obstetrică-ginecologie. (Este și profesor clinic în departamentul de obstetrică-ginecologie al universității.) În cabinetetele sale particulare, lucrează împreună cu fiica sa (ginecolog și obstetrician și ea).

Articole în reviste, de specialitate de chimie, de fizică și de medicină. Peste 80 de lucrări publicate și mult mai multe prezentate la meeting-uri, congrese naționale și internaționale. Membru al mai multor organizații din America și al Academiei de Științe din Washington.

să accelereze privatizarea și a făcut „eforturi enorme” în această direcție. Se pare însă că nu a prea reușit. Iar ce s-a făcut a fost revoltător de neechitabil. Sau poate „eforturile și preocuparea esențială” cu accelerarea privatizării erau numai pentru crearea unei impresii favorabile. Ideea că putem prezenta o fațadă pictată cu lozinci nesincere este nefastă pentru imaginea reală a țării. Analizii americani care se ocupă de România știu, probabil, mai bine decît oficialii români ce se întîmplă în România.

E greu de privatizat o țară în care s-au distrus sistematic nu numai drepturile, ci și simțul proprietății.

Privatizarea nu este o invenție postcomunistă. Ea s-a făcut cu mult succes în Venezuela, Filipine, Taiwan, Coreea de Sud, India, China. Înainte de privatizare, China era la pămînt. India nu a început să facă progrese decît după extinderea masivă a sectorului privat. Toate țările care au proprietate dominantă de stat s-au ruinat. Vedeți astăzi foamea din Coreea de Nord și nivelul mizerabil de trai din Cuba. Majoritatea americanilor consideră guvernul un rău necesar. Este sănătos ca guvernul și ceilalți oficiali să fie schimbați frecvent, să nu se întoneze pe pozițiile lor. Americanii spun: „Tot ce face guvernul este caracterizat de waste, fraud and abuse (risipă, fraudă și abuz)”. Din impozitele luate de la populație, administrațiile de stat din SUA se ocupă de armată, de poliție, de drumuri și poduri, de grînicieri, de spațiu, de sprijin al celor nevoiași,

lari au clădit o hală imensă în statul Tennessee, au avioanele și mașinile lor, cu care aduc coletele, plus scrisorile, de peste tot, la Tennessee, le sortează în timpul nopții și le expediază imediat. În doi ani, *Federal Express* a avut un profit de 6 miliarde de dolari. Acum sînt mai multe asemenea poște private în America. La armată, ce se cumpără costă prea mult. O risipă cruntă. Am fost consultant la agenția de spațiu NASA timp de 6 ani. Și acolo se irosește imens. În general, în nici o țară din lume statul nu este capabil să îmbunătățească calitatea vieții populației decît dacă renunță la rolul de proprietar și dacă încurajează sectorul privat. Rolul guvernului este să prevină formări de monopoluri, care acționează împotriva concurenței („antitrust”), să faciliteze succesul întreprinderilor mici și mijlocii, care asigură vitalitatea economică, și să nu impoziteze prea mult. Am impresia că în România guvernul defavorizează sectorul privat și-i taxează sever pe particulari. Adăugați și TVA-ul...

În țările din Est au fost votați foștii comunisti (deveniți socialiști), promotori, de regulă, ai unei reforme mai lente. Oamenii traversează greu „tranziția” și uneori îi aleg de bunăvoie pe socialiști. Alteori sînt manipulați.

Și în țări cu tradiții democratice vechi alegătorii pot fi manipulați în direcții eronate. Ultima dată cînd laburistii (socialiștii) au fost aleși să formeze guvernul în Anglia, au cîștigat alegerile cu promisiuni populiste/socialiste clasice. Ei au întreat retoric: „De ce

la medicina modernă

iar universitatea pune 10% în acest fond de pensii. În 34 de ani, s-a acumulat o sumă respectabilă. Acest fond de pensie se investește. Oricât ar crește suma investită, nu se impozitează decât cînd se scoate. Acești bani sînt ai persoanei respective, iar cînd ea moare, se duc la copiii lor și la copiii copiilor lor. Gîndiți-vă cîte milioane de americani depozitează bani în aceste fonduri de pensii care se ridică la zeci de miliarde de dolari! La fel se investesc și fondurile de asigurări sociale. „Bogații” de care vorbeam înainte sînt niște fărîmături în comparație cu fondurile acestora uriașe, care sînt ale populației. Acești bani sînt în grija unor persoane care se cheamă *money managers* – manageri de fonduri –, aflați în competiție unii cu alții. Cu cît lucrează mai bine, cu atît se duc mai multe fonduri la ei. Pentru servicii, managerul reține un procent foarte mic din fondul total. În Statele Unite există sute de asemenea societăți de asigurare, bănci și fonduri mutuale. Acești *money managers* se uită peste tot în lume unde ar putea să investească fondurile ca să obțină beneficii cît mai mari. De exemplu, în America pot să-i pună în certificate de depozit și să obțină 6-7% pe an. Unii studiază condițiile de investiții în alte țări. Dacă ei investesc în Coreea de Sud sau în Filipine, în India sau, poate, în România, s-ar putea să realizeze 20% pe an. E mai riscant, dar poate că rezultatul e superior. Investitorii americani analizează condițiile, riscurile, stabilitatea politică, legile, asigurarea calității produselor, educația populației, piețele de desfacere, exporturi, marketingul, infrastructura (adică autostrăzile), comunicațiile, energia, transportul etc. De obicei, firma născută astfel crește repede și are succes. Între timp, autohtonii învață meseria la toate nivelele, de la management și șef de echipă pînă la lucrător. În primul an, din cauza investițiilor inițiale, să zicem că firma nu face profit. În următorii ani însă realizează un profit de 20%. După cîteva ani, inevitabil, un grup de autohtoni se desprind și fac o întreprindere mică pe același profil. Fiind mai puțini și știind toate aspectele business-ului, sînt mai eficienți și cresc rapid. Eventual, ei cumpără firma originară. Firma Hyundai din Coreea de Sud, un conglomerat imens, care acum e sud-coreean, a fost inițiată cu capital american. Investitorii inițiali și-au recuperat investițiile și au obținut mai mulți ani un profit de 20%. În final, firma inițială a fost cumpărată, nu naționalizată. Toți sînt satisfăcuți. Țara n-a pierdut nimic, au învățat tehnologie, au avut salarii decente, au angajat oameni, au învățat meserie.

Asigurările medicale în SUA

Aceasta înseamnă venirea capitalului străin, nu oameni cu intenția să subjuge țara, să-i pună marionete în guvern și apoi să ia profituri neruşinate. România ar avea multe avantaje față de alte țări. Limba noastră e mult mai apropiată de franceză, engleză, și chiar germană decât maghiara sau limbile slave. Populația noastră este relativ bine educată, deșteaptă, capabilă și poate să fie și harnică. Salariile sînt comparativ mici. Avem climă favorabilă, ape, resurse naturale, școli bune. Dar burocrăția română este oribilă. Corupția este rampantă. Legile sînt nesigure, iar aplicarea lor este selectivă și ciudată.

Să ajungem, dacă vreți, și la profesia dumneavoastră. V-aș ruga să ne faceți o comparație între practica medicinii în România și SUA.

Organizarea medicinii în Statele Unite e complet diferită. Medicina e în principal particulară. Există și două programe mari, finanțate de stat: MEDICARE și MEDICAID. Programul MEDICARE este pentru oameni în vîrstă de peste 65 de ani. Ei primesc asistență medicală, plătită. MEDICAID este un alt program foarte mare pentru cei care nu pot să plătească nimic. În America nu e permis ca o persoană bolnavă să se prezinte la o cameră de gardă a unui spital public și să i se refuze accesul pe motiv că nu poate plăti.

Dar la spitalele particulare?

Spitalele particulare pot refuza, dar de obicei nu refuză. Din nefericire, multe din spitalele mari din orașe, din cauză că vin oameni cu boli severe sau incurabile care nu plătesc nimic, devin falimentare. Multe sînt de vinzare, dar nimeni nu vrea să le cumpere, fiind neprofitabile. Pacienții care nu pot plăti sînt tratați cam la fel cu cei care plătesc. Există standarde de practicare a medicinii și trebuie aplicate la toți. Spitalele care au mulți pacienți cu MEDICAID primesc așa de puțini bani de la stat pentru îngrijirea lor, încît au devenit falimentare. O problemă de sănătate importantă în SUA este SIDA. Se presupune că în SUA sînt între 1 milion și 1 milion și jumătate de oameni infectați cu acest virus. Virusul atacă sistemul de imunitate și, eventual, bolnavul moare din infecții sau cancer. Persoana infectată poate trăi, să zicem, de la 2 la 6 ani, în care se simte normal, dar îi poate infecta pe alții. Epidemia de infecții cu HIV a mai scăzut puțin. Proiecțiile inițiale erau alarmante, dar numărul noilor infectați în SUA nu a crescut vertiginos, cum se credea acum cîteva ani.

Cum funcționează în SUA asigurările medicale?

Pentru majoritatea celor care lucrează se reține din salariu în fiecare lună o anumită sumă, care merge într-un fond de asigurări medicale. Multe din aceste asigurări plătesc numai o parte din costul spitalizării. Dacă boala este catastrofică, de obicei asigurarea plătește total. Medicina americană este în continuă schimbare, în ritm rapid deoarece a devenit mult prea scumpă. Avansul tehnologic este amețitor. Nu există fonduri pentru toată populația ca să înlocuiești solduri, genunchi, inimi, rinichi, măduvă etc. Nu prea se găsesc organe pentru transplant. Trebuie să găsești pe cineva care are un accident nemortal, care și-a donat organele înainte de accident și nu sînt mulți din aceștia. Foarte mulți oameni sînt menținuți în viață cu tehnologie foarte scumpă în speranța că vor găsi un organ nou. Operația de transplantare și recuperarea medicală a unui ficat nou costă probabil de la 60.000 la 100.000 USD. Efortul medical ulterior, pentru restul vieții, mult mai mult. Au început să fie restricții severe și în America. Se cheamă MANAGED CARE, adică medicină administrată. Simplu, nu le mai dă voie la doctori să facă operații, decât dacă e absolut necesar. Nu mai permit vizite prelungi, sau prea frecvente la doctor. Au redus plățile la doctori, au redus plățile la spitale, a crescut partea pe care bolnavii trebuie să o plătească înainte de a fi asigurați complet. Venitul medicilor a scăzut mult în ultimii cîteva ani, mai ales la specialiști.

Totuși, medicina continuă să fie una din meseriile bănoase în America?

Nu mai e așa cum a fost. E foarte greu să ajungi medic. E greu de intrat în Facultatea de medicină după patru ani de „college”. Patru ani de medicină și patru ani de specializare sînt foarte

brutali, severi. Ajungi la 35-40 de ani, înainte de a avea licență de practică. Între timp ai cheltuit 100.000 de dolari sau mai mult în școala de medicină. Taxele școlare la medicină sînt foarte scumpe. La *George Washington University*, la ora actuală, un student la medicină trebuie să plătească 26.000 de dolari pe an, taxe școlare.

Beneficiile tratamentului cu estrogen la menopauză

Înseamnă că numai copiii bogați pot face medicina în SUA?

Nu. Marea majoritate a studenților fac împrumuturi la bănci, la stat sau chiar la Facultatea de Medicină. Însă banii trebuie plătiți înapoi. Cînd termină medicina, doctorii au datorii mari. Răspunsul direct la întrebarea dumneavoastră este că majoritatea studenților la medicină nu provin din familii bogate.

Cum ați caracteriza medicina românească?

E oarecum deficitară, prin faptul că nu dispune de mijloace tehnice, instrumente, laboratoare, biblioteci, computere. Dar mulți doctori români sînt capabili și deștepti. Medicina românească fiind oficial „de stat”, este organizată pe un sistem diferit: doctorii au salarii comparabile cu oamenii de serviciu. De aceea, majoritatea iau bani pe sub mînă de la pacienți. Altfel nu-i operează, nu-i vîd, nu-i consultă. Se pare că în România e greu să obții asistență medicală fără mită. În România, oamenii se duc la doctor cînd se simt bolnavi sau cînd se sperie că ar putea fi grav bolnavi. În America, o mare parte din populație se duce regulat, la anumite intervale (de exemplu, în fiecare an) pentru control medical. Astfel e posibil să se accentueze partea „preventivă” a medicinii. Descoperirea devreme a hipertensiunii, diabetului, cancerului și a multor altor boli, are multe avantaje pentru pacienți și pentru costul asistenței medicale. Prevenirea bolnavilor severe se poate planui. De exemplu, populația poate fi încurajată de doctori și de oficiali să se lase de fumat și să descrească consumul de băuturi alcoolice. În SUA peste 100 de milioane de americani s-au lăsat de fumat.

Majoritatea femeilor în SUA iau estrogen cînd ajung la menopauză și continuă să ia pînă la vîrste foarte înaintate. Beneficiile tratamentului cu estrogen sînt mari. Se previne osteoporoza (o boală a oaselor care duce la fracturi și dureri cronice severe), se previne ateroscleroza (atacuri de inimă și accidente cerebrovasculare), se previn atrofiile de sîn și genitale, incontinența urinară, îmbătrînirea accelerată a țesuturilor. Preparate cu es-

trogen există și în România, dar populația nu este suficient de educată medical pentru ca să înțeleagă beneficiul enorm al tratamentului.

Femeile care iau anticoncepționale sînt mai sănătoase decît cele care nu iau

În SUA se fac mult mai puține chiuretaje decît aici. Aici sînt persoane care au făcut 20 de chiuretaje. Se pare că întreruperea de sarcină este, pentru multe femei, singura metodă de contracepție. În America se utilizează pe scară vastă pilulele anticoncepționale. Sînt foarte sănătoase. Foarte frecvent, femeile încep să ia anticoncepționale cînd încep viața sexuală, poate la 16-17 ani și continuă să le ia pînă la aproximativ 50 sau 60 de ani. Se opresc numai cînd vor să aibă copii și reiau după naștere. Am stabilit că femeile care iau anticoncepționale rămîn mai sănătoase decît cele care nu iau. Asta nu e ușor de înțeles. Cum poți să fii „mai sănătos” sau „mai normal” cînd iei pilule zilnic, decît dacă nu iei? De fapt există o logică medicală. Nu este „natural” pentru o femeie între vîrstele de 12 și 45 de ani să nu fie însărcinată. „Natural” înseamnă ca în Etiopia sau Sudan, unde femeile nu practică nici un fel de contracepție. Ele sînt însărcinate sau alăptează copii la sîn toată perioada fertilă a vieții. În societatea noastră și în țările civilizate așa ceva nu e acceptabil – să avei 25 de sarcini din care rămîn vreo 10 copii maturi. Dar așa este „natural”. Nu este „natural” ca femeile să aibă ciclul ovulator în fiecare lună. Pilulele anticoncepționale simulează „sarcina” în femeie, iar ciclurile sînt anovulatorii (neovulatorii). Femeile care iau anticoncepționale mai mulți ani au mai puține șanse să dezvolte cancer ovarian, au de obicei cicluri fără dureri, iar aparatul reproducător rămîne mai sănătos.

Să revenim la politică. Ați întîlnit în România oameni cărora le-ați acordat încrederea dumneavoastră?

Da. L-am cunoscut, de pildă, bine pe Emil Constantinescu, profesor universitar (deci coleg) și un timp rectorul Universității. Este un om inteligent și civilizat, de o integritate exemplară. În străinătate s-a întîlnit cu mulți șefi de stat și demnitari importanți. A făcut o impresie excelentă. Indiferent ce va fi în viitor, Emil Constantinescu a făcut și va face cinste României.

Cred că majoritatea românilor din străinătate (care se numără cu milioanele) ar suporta cu entuziasm oficialii români sinceri, care cred în democrație reală, respectă demnitatea individuală și doresc un stat de drept, orientat spre țările civilizate și un guvern transparent. Am avut plăcerea să-l cunosc bine pe d-l Mugur Isărescu, care acum este guvernatorul Băncii Naționale. El a fost un an la Washington, acum 3-4 ani. Cred că are integritate, cunoștințe profesionale înalte și are intenții bune. L-am sprîjinit în trecut și îl voi sprîjini în continuare oricînd servesc interesele națiunii române.

În schimb, în aceste zile sînt neplăcut impresionat de candidatura lui Ilie Năstase la Primăria Bucureștiului. Un om fără educație, fără cunoștințe despre oraș, fără experiență sau calificare de primar al Capitalei. Propaganda deșăntată (și foarte scumpă) care încearcă să promoveze candidatura unui individ cu gîndirea și comportamentul unui copil răsăfat și necivilizat, mi se pare o insultă adresată alegătorilor bucureșteni.

București, mai 1996

Represiune și confesiune

(Urmare din numărul trecut)

*

Foarte puțin discutate, prin însăși condiția lor specifică, de izvor istoric marginal, au fost „jurnalele” recent publicate ale lui D.C. Danielopol, diplomat și expert financiar, în post oficial, în Occident, în perioada 1939–1947, după care rămâne în emigrație. **Jurnal parizian. Documente confidentiale** – Ediție îngrijită de Valeriu Florin Dobrinescu și Nicolae Niculescu (Iași, Institutul European, 1995) este util, în primul rând, pentru contextul politico-diplomatic evocat, numeroase detalii din jurul Tratatului de pace de la Paris, activitatea delegației noastre care l-a semnat în 1946. Se dau date precise despre metodele extorcărilor sovietice, supravegherea și limitarea mișcărilor diplomaților și delegaților români, cit și despre moravurile lor, snobismul parvenit („Cadillacuri și alte limuzine, aduse special din Elveția cu șoferi în livree”, p. 35), ambianța de confuzie, intrigă și derută din aceste cercuri haotice și de adunătură. Cei mai mulți nu înțelegeau, de fapt, nimic din ce se întâmpla în realitate.

Un moment de luciditate, totuși, al lui Ion Gheorghe Maurer merită reprodus. Exprimă o stare de spirit generalizată: „Rușii sînt în țară și americanii departe. Noi trebuie să trăim cu rușii. Asta e adevărul. Pentru voi

este ușor să criticați... Dar pentru cei ce stau acasă ce vreți să faceți” (pp. 43–44). Și mai direct este Belu Zilber, care „informează pe americani și pe alții că dacă aceștia ne lăsă en tete-à-tete cu rușii, România este sortită pieirii”, „Sînt evreu și comunist”. Și urmează un S.O.S. la fel de sincer:

Din episoadele anterioare:

• Nu există și nu va exista prea curînd, din diferite motive, o sinteză a represiunii comunist-totalitare reflectată în mărturiile celor care au trăit-o efectiv • Există totuși o anumită „literatură a represiunii” • Pe plan ideologic, ea reactualizează și pune în circulație valori elementare precum libertatea individuală și drepturile omului, deschiderea spre Occident, condiția pozitivă și negativă a exilului etc. • Una dintre cărțile reprezentative ale acestui tip de „literatură a represiunii” este *Povestea Elisabetei Rizea din Nucușoara, urmată de mărturia lui Cornel Drăgoi* (ed. Humanitas, 1993), un document de o rară intensitate despre luptele grupului de partizani Arsenescu-Arnăuțoiu din zona Muscel • Într-un alt stil și context este scris *Jurnalul Elenei Spijajva*, reprodus în fragment în *Rusali 51. Fragment din deportarea pe Bărăgan* (ed. Marineasa, Timișoara, 1994) • O altă specie încă nu bine situată și definită este cea a textelor care sînt și se doresc doar simple documente fără veleități literare, analitice sau ideologice • Din această categorie face parte și *Inchisorile mele* de Vladimir Dumitrescu (ed. Albatros, 1994) • Astfel de documente au nevoie de lectură sintetică, selectivă, care să le decupeze cu atenție și să extragă esențialul dintr-o masă de informații brute •

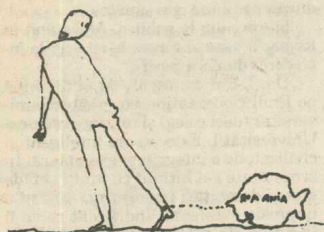
„Nu ne lăsați complet în mâinile rușilor, căci nu numai că dispărem complet ca națiune, va fi și în detrimentul vostru pînă la urmă” (p. 43). O glosă în plus despre realismul cinic, lipsa de clarviziune și previziune a unei anumite politici anglo-saxone.

O parodie a „secretului diplomatic” este și ea bine surprinsă: toate

convorbirile telefonice erau recepționate de „comuniști”, în timp ce toate documentele importante și confidentiale ale delegației române ajungeau „aproape instantaneu” în mâinile „opozității”, „autorităților americane sau britanice” (p. 45). Să mai spună cineva că... legea Secretului de Stat nu a fost și nu este necesară. Din păcate, stilul total nesupravegheat, multe franțuzisme dizgrațioase și numeroase imperfecțiuni de punere în pagină aruncă acest *Jurnal parizian* doar în categoria documentelor de arhivă.

*

Ceva mai organizat, mai elaborat, tot cu destule stîngăcii, dar întins pe o perioadă mai lungă (1939–1943) și cu un material mai variat și bogat,

este *Jurnalul londonez*, de același autor, ediție îngrijită de Valeriu Florin Dobrinescu și Valeria Dumistrăcel (Iași, Institutul European, 1995). Punctul fierbinte – și foarte caracteristic pentru eternul oportunism birocratic-diplomatic-român – este instaurarea dictaturii antonesciene și Legionare, în 1940. Cum era ea văzută la legăția din Londra? Unii intră, evident, în panică. Alții, la fel de evident, sînt dispuși „să facă orice volte-face”. Alții se pregătesc, mai ales, pentru o mare carieră politică. Unele detalii sînt de-a dreptul savuroase: „D-na Eliade vine cu soțul ei... la Londra. Ea este gardistă înfocată și pisează pe Mircea să caute să plece în țară unde îl așteaptă un post important în gu-

vern, probabil. Cred ei, ministru al propagandei”. Dar... Mircea ce făcea? „Trebuie menționat că Eliade este foarte activ în încercarea sa de a obține eliberarea cetățenilor britanici arestați de Garda de Fier și trimite nenumărate telegrame cifrate tuturor prietenilor săi din guvern, pînă chiar și lui Horia Sima. Telegrammele sînt încheiate „Trăiască Legiunea și Căpitanul!” (p. 153).

Autorului, formula i se pare absurdă (cum și este). Dar se impune prudență. Mare prudență: „D-na Eliade – uite cum devii personaj istoric, n.n. – este foarte anturată de unii din funcționarii Legației care depind, cred ei, de generozitatea regimului actual ca să nu moară de foame. O telegramă din partea lui Eliade celor din București și te găsești pe drumuri. Și d-nei Eliade îi plac aceste ploconeli... Nu se sfiește să-mi spună că nu-i place faptul că unii din noi nu le facem ploconeli... Să nu uităm că au influență la București” (pp. 153–154). Cum să uitate! Doamne ferește! După reprimarea rebeliunii, întreg acest zel burlesc dispare ca prin farmec. Ar mai fi multe de spus și mai multe de comentat. Deocamdată surîdem, *guarda e passa...*

Jurnalul londonez este de altfel plin de astfel de scene și anecdote, mai mult sau mai puțin amuzante. Paginile despre bombardarea Londrei au cel puțin valoarea unei mărturii directe, oculare. Dar detaliile cele mai semnificative – citite, mai ales, în perspectivă istorică – se referă la intrigile, fracțiunile și sabotajul reciproc permanent al „organizațiilor” românești din exilul anglo-saxon. Cîte erau, de fapt, nici D.C. Danielopol nu mai știe bine (p. 139). Dar dacă ele au exasperat pînă și pe flegmaticii britanici, aceste controverse trebuie să fi fost profund stridente și nocive. Inclusiv „pentru cauza românească față de aliați”. Ceea ce face ca reprezentantul britanic pe lângă astfel de grupări stereile și caricaturale să constate că „certurile dintre români nu sînt favorabile” și că „ar fi de dorit ca cele două grupări să se unească” etc. (p. 208). Spectacol lamentabil, continuat, de altfel, în exilul românesc, pînă în perioada actuală. Pe parcurs, centrul de gravitație, care ne... „eliberează”, s-a mutat doar de la Londra la Paris. Boală endemică, ereditară, incurabilă. *Jurnalul londonez* o surprinde în faza sa incipientă. Material abundent pentru un adevărat observator moralist, care – din nefericire – lipsește. Dar fenomenul este corect detectat și definit prin simplă observație obiectivă, reacție patriotică și de bun-simț.

(Continuare în numărul viitor)

Alvin și Heidi Toffler, *A crea o nouă civilizație*,

120 pag. / 2500 lei

- „Dacă începem acum, noi și copiii noștri vom putea lua parte la captivanta reconstituire nu numai a structurilor noastre politice desuete, ci și a însăși civilizației.”

Alvin Toffler, *Război și anti-război*,

352 pag. / 8500 lei

- „Conflictele violente au jucat întotdeauna un rol în evoluția Omului; din cele mai vechi timpuri disputele s-au rezolvat, dar și exacerbate, prin chemarea sub armă. În această remarcabilă și stimulantă nouă operă, dintr-o principală futurologie și gânditori sociali ai lumii abordează natura sistemului de război din secolul viitor, expunând o incitantă analiză a războaielor din trecut și concluzii neașteptate despre conflictele militare actuale.”

Alvin Toffler, *Puterea în mișcare*,

480 pag. / 15000 lei

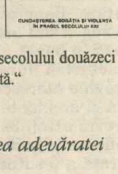
- În *Puterea în mișcare*, Alvin Toffler a formulat cea mai profundă și mai inteligibilă sinteză scrisă vreodată, despre civilizația în apropiere rapidă a secolului douăzeci și unu. Este una dintre cele mai importante cărți pe care le veți fi citit vreodată.”

Editora ANTET 2000,

Adresa redacției: str. Miron Costin nr. 9A;
București; Tel: 6175332
Pentru comenzi: C.P. 22-285, București;
Tel: 6175332.

ANTET

„Cartea care te citește! Cartea adevăratei bibliotecii!”

EDITURA DU Style

CORNELIA PILLAT *Eterna întoarcere*

„Hrîndindu-se dintr-o memorie imponderabilă și înțeleaptă, paginile cărții scrise de doamna Cornelia Pillat cuprind nenumărate tragedii: moartea celor dragi, demolările, deportările, procesele politice, privarea dreptului fiecărui om de a avea un mormînt și aruncarea în groapa comună sau desfigurarea cimitirelor, dar toate aceste tragedii își aruncă balastul și grimasa patetică spre a învinge răul, printr-o senină și stoică înțelegere, ba chiar printr-un paradis al demnității și o bucurie de a trăi și iubi, dincolo de cumplitele avaturleri ale istoriei sau de ciclul cosmic al vieții și morții.” (Doina Uricariu)

GEORGE VIRGIL STOENESCU

Criza gândirii economice contemporane

„The age of discontinuity“

Trăim într-o eră a discontinuității – „the age of discontinuity”: revelația aceasta a avut-o Peter F. Drucker la sfârșitul anilor '60. „Discontinuitatea” ar semnifica toate acele schimbări majore din realitatea social-culturală: mai mult, dar și mai puțin decât „revoluție” (termen prea uzat în prezent). „Revoluția – scrie Drucker – este un cutremur sau o erupție vulcanică, care distruge peisajul familiar și creează unul nou. Dar aceste revoluții sînt în mare măsură efectele rupturilor din fundații, care preced și fac revoluțiile inevitabile. Ele rezultă din discontinuități (...). Și în timp ce revoluțiile tind să fie violente și spectaculare, discontinuitățile tind să se dezvolte gradual și liniștit, și rar sînt percepute, pînă cînd nu au ca rezultat erupția vulcanică sau cutremurul”.

Discontinuitatea (termen preluat din geologie) se manifestă – susține Drucker – în patru fenomene majore: 1) prin dezvoltarea rapidă a noi tehnologii și a unor noi industrii bazate pe acestea; 2) prin trecerea de la economia internațională la o economie mondială unică și atotcuprinzătoare; 3) prin apariția unui nou pluralism instituțional în cadrul unei societăți a organizațiilor și, în fine, 4) prin afirmarea cunoașterii ca un nou capitol și ca o sursă centrală a economiei, în ceea ce s-ar numi societatea cunoașterii – „the knowledge society”. Evoluția din ultimele două decenii confirmă această viziune a lui Peter Drucker.

Trăim, deci, într-o eră în care momentele de ruptură, de criză și de salt sînt deosebit de semnificative. De la sfârșitul anilor '60, procesele de internaționalizare și mondializare au transformat profund economiile naționale, restrîngînd marjele de manevră și capacitățile de acțiune ale statelor și dînd la iveală limitele statului providențial. Prăbușirea regimurilor comuniste pare să consacre victoria sistemului de piață. Eșecurile, din prea multe țări, legate de politicile de dezvoltare, de șomajul masiv, concomitent cu o inflație ridicată (stagflație), de creștere a sărăciei, de deteriorare a mediului înconjurător, ne arată – susțin Michel Beaud și Gilles Dostaler – că „lumea suferă, la acest sfîrșit de secol, de boli pe care știința economică nu știe să le vindece”. Dar aceasta nu împiedică știința economică să apară ca fiind cea mai solid structurată dintre toate științele sociale, „eficace – prin multitudinea aplicațiilor sale pe domenii circumscrise –, dominatoare și expansionistă”.

Imaginea economistului se deteriorează

Și totuși! Dacă pentru imaginea economistilor în societate anii '60 au fost vîrsta de aur, meseria de econo-

mist – apreciază cu fină ironie Jacques Lesourne – a devenit tot mai onorabilă: „(...) la zece ani după primul șoc petrolier nu a mai rămas nimic din creditul cu atîta răbdare dobîndit: creșterea șomajului, explozia inflației, fluctuațiile ratelor de schimb, dificultățile țărilor în curs de dezvoltare au ruinat cu atît mai mult creditul profesiunii de economist cu cît, aiurea, se etalau la lumina zilei certurile intestinale dintre marxști și neoclasici, monetariști și keynesieni. A evoca criza științei economice a devenit o banalitate” (s.n.).

Această „banalitate” (care, desigur, poate șoca pe unii economiști mai simțitori...) s-a produs însă pe funda-

lul crizei globale pe care o străbate de la începutul anilor '70 omenirea și care coincide cu intrarea economiei mondiale în faza decendență a ciclului secular. Criza economică mondială și criza economiei mondiale sînt două procese simultane, strîns legate între ele, formînd coordonatele de bază ale acestei crize globale. Economia mondială în curs de cristalizare este caracterizată atît de interdependență, cît și de concurență și reflectă ascensiunea Japoniei ca supraputere financiară și comercială, continuarea unificării Comunității Europene, instituirea capitalismului în Europa Răsăriteană și în fosta Uniune Sovietică și disponibilitatea sistemelor moderne de telecomunicații și a tehnologiilor de producție avansate, în cea mai mare parte a lumii. Toate acestea pe baza potențialului celei de-a treia revoluții industriale care se desfășoară în prezent. Tehnologia și activitățile economice depășesc sfera gândirii economice și politice tradiționale. Între harta geopolitică a lumii și harta ei economică în curs de cristalizare – arată Murray Weidenbaum – nu există un raport de sincronizare. Forțele economice și tehnologice sînt puterici factori determinanți ai schimbărilor și redefinirii intereselor economice la nivel mondial.

După aprecierile lui Raul Prebisch, actuala criză globală are o dublă înfățișare: ea este o criză a faptelor econo-

mice, dar în același timp și o criză a gândirii economice convenționale, incapabilă să înțeleagă atît natura reală a crizei, cît și calea și metodele realiste de depășire a ei. „După părerea mea – scria Raul Prebisch –, teoriile convenționale au o gravă lacună, în sensul că în mod sistematic ele nu au ținut seama și continuă să nu țină seama de structura socială, nici de schimbările permanente pe care le suferă aceasta. În consecință, în lumina acestor teorii, este imposibilă interpretarea fenomenelor foarte importante care au loc. După părerea mea, criza capitalismului pe care o cunoaștem în prezent este o criză structurală; mult mai profundă și mai complexă decît cea (...) din anii '30 (...). Criza actuală are izvorul în logica internă a sistemului, dată fiind structura în care funcționează el. Manifestarea ei cea mai neliniștitoare constă în caracterul structural al dezechilibrului care există între ritmul consumului și ritmul acumulării capitalului productiv (...). Datorită situației lor structurale, păturile superioare din societate dispun de capacitatea evidentă de a-și însuși roadele productivității tot mai mari pe care o face posibilă progresul tehnic. Această însușire le permite, pe de-o parte, să acumuleze capital și, pe de altă parte, să dezvolte, uneori în mod frenetic, o societate privilegiată de consum – și aceasta în detrimentul ritmului acumulării de capital”. Spre deosebire de gînditorii marxști și de radicalii de stînga, Prebisch crede că actuala criză structurală a capitalismului „nu este o dovadă de decadență a acestuia”, ci arată numai faptul că „din cauza dinamicii sale”, capitalismul „și-a depășit limitele”, „a ieșit din făgașul său și nu există nimic în sistem care, prin funcționarea lui spontană, să permită stăpînirea acestui fenomen”.

O concluzie a celor relatate se înscrie pe linia ideilor susținute de unii economiști marxști, și anume că, date fiind complexitatea actualiei crize globale și gravitatea urmărilor ei în deosebi asupra celor săraci, pe lîngă eforturile teoretice de clarificare științifică a tuturor aspectelor acestei problematice, sînt necesare grabnice măsuri practice, adoptarea unor măsuri imediate și pe termen lung pentru ieșirea din criză, care să atace raul din mai multe direcții în mod simultan. Una din aceste direcții vizează direct criza teoriei economice oficiale, incapacitatea sau imposibilitatea acesteia de a aborda în profunzime șocurile multiple suportate de omenire în perioada actuală. Se resimte tot mai mult necesitatea unei restructurări de fond a gândirii economice. În acest sens sînt semnificative cele scrise, cu două decenii în urmă, de Robert Lekachman: „teoria econo-

mice convențională, fie în varianta nekeynesistă, fie neoclastică (...), pornește de la o viziune care (...) este depășită de modificările suferite de instituțiile economice și de relațiile de putere, atît la nivel național, cît și internațional (...). În anii '70, teoria economică a început să pară la fel de nesemnificativă publicului sceptic ca și în anii '30, pentru motive similare”.

Dar economiștii sînt nu numai în impas, ci și într-o derută intelectuală, care nu a mai fost atinsă decît în confuzia primelor zile ale Marii Depresiuni din 1920-1933.

Porumbii care își doresc aripi de vulturi

Ca atare, existența actuală a unei crize a științei economice este admisă de marea majoritate a specialiștilor, dar amploarea și natura ei constituie subiectul unor dispute vehemente. Neoclasicii – ca un curent dominant de gîndire economică – afirmă că această „criză” este acea stare de împotmolire pe care o suferă din cînd în cînd toate disciplinele științifice, în vreme ce ele încearcă să pătrundă mai adînc în misterele proceselor naturale. Alți specialiști sînt de părere că întreaga teorie keynesiană privind studiile macro – sau chiar ideea studiilor macro în sine, în orice sens precis al acestei noțiuni – este astăzi pusă serios la îndoială. În sfîrșit, există alți critici care insistă pe ideea că aprofundarea fenomenelor macro și microeconomice nu este posibilă în lipsa unei întoarceri la o concepție economică fundamentală de felul celei prezente în gîndirea Școlii Marginaliste (1870-1910) ori în scrierile lui Karl Marx sau în teoriile lui Adam Smith și David Ricardo. Cel mai important și, fără îndoială, cel mai revelator aspect al acestei diversități de poziții critice este predominarea unui impuls reformativ către o întoarcere la o sursă originară și mai pură de înțelegere economică, sursă obscurizată de aberațiile intelectuale manifestate între timp.

Pe această temă, a crizei teoriei economice, Lester C. Thurow, profesor de economie politică la Massachusetts Institute of Technology – MIT (mai precis la Școala de Afaceri din cadrul MIT), a publicat o lucrare fundamentală: *Curenți primejdioase. Statutul științei economice*. Este semnificativă optica de abordare a problemei, și dacă – comenta cu ușoară ironie Irving Kristol – ne putem permite să folosim o doză de exagerare metaforică, am putea spune că economiștii secolului al XX-lea sînt porumbii care își doresc să le crească aripi de vulturi.

(Subtitlurile aparțin redacției)
(Va urma)

un radio actual

FM 94,2 MHz

TOTAL

RADIO

Tel: 637 31 60, 637 35 65

TALK-SHOW-uri LIVE

În fiecare zi, de luni până vineri, puteți audia la Radio Total, între orele 22,00-24,00:

Marti: Căinele de pază – CORNEL NISTORESCU
Miercuri: Punct și virgulă – CARMEN BENDOVSKI
Joi: Fiți întreprinzători – ADRIAN DUMITRIU
Vineri: Taxiul de noapte – N.C. MUNTEANU

DAN OPRESCU

Despre „multipla polemică“

Motto: „Orice împărăție care se dezbină în sine se pustiește, orice cetate sau casă care se dezbină în sine nu va dăinui.“

Cînd o polemică se lungeste și se amplifică, este semn că se vorbește acolo despre ceva mai important decît orgoliile participanților. Pe de altă parte, în absența unei veritabile debateri, polemica va avea tendința să i se substituie, aducînd cu sine întreaga-i impură încălcare de idiosincrazii și antipatii personale; atunci, persoanele ajung să conteze mai mult decît ideile care se cereau lămurite. La noi, de pildă, există în permanență pericolul ca, atunci cînd înjurii propriu-ți ghinion, cineva să-ți răspundă: „Ba pe-a mătii!“. Mi se pare că așa ceva s-a întîmplat cu ceea ce începuse ca o firească dezbateră despre naționalism/patriotism, spre a degenera după citeva luni (și multe pagini de gazetă) într-o multiplă polemică ce nu mai duce nicăieri. Este aici vorba despre Al. Paleologu, Octavian Paler și Gabriel Andreescu, precum și despre o anumită surprinzătoare stridentă a Alinei Mungiu. Mai întîi, este limpede pentru mine că, dintre participanții la multipla polemică, doar Al. Paleologu pare să fi avut oarece cîștig, și acela datorat forței talentului său literar, care s-a manifestat în vreo două texte admirabil scrise; se prea poate ca bătrînul tigrău să aibă colții mai tociți acum, dar ghearele-i sînt încă brici de ascuțite. Stilul lui Al. Paleologu iese biruitor, chiar atunci cînd nu are dreptate (cum ar fi cînd îl invocă pe Oswald Spengler ori supralicitează funcția socială a Bisericii Ortodoxe).

Mai apoi, dacă punem deoparte mizerabila ieșire a Alinei Mungiu, cred că cel care a avut cel mai mult de pierdut de pe urma polemicii este Octavian Paler; căci există o legătură între „nostalgia originilor“, pe de o parte, și folosirea expresiei „ca unui african“, pe de altă parte; de asemenea, ambele dau socoteală pentru declarata „nepărtinire împotriva“ homosexualității. Cînd se afirmă la noi opinii eurosceptice, ele cad îndeobște în păcatul naționalismului tribal, și chiar pre-tribal („de grotă“, în acest caz, mi se pare un calificativ potrivit). Euroscepticismul românesc este, din punct de vedere tactic, un lux pe care nu ni-l putem permite decît, poate, cel mult sub forma literar-încîntătoare a lui Al. Paleologu; primejdia o constituie însă deraparea într-un antioccidentalism noician tîrziu, ba chiar căderea în anacronicul delir al protocronismelor de tot soiul. În Marea Britanie, euroscepticii mîrie și cîrîie, dar țara este deja în Europa, iar americanii, de bine de rău, vorbesc englezește.

Evident, Al. Paleologu are dreptate cînd ne amintește de „cei 14 ani de rezistență armată anticomunistă, din mai multe zone muntoase ale țării“, după cum dreptate are și Octavian

Paler cînd se simte strîns legat de mormintele strămoșilor săi din cimitirul transilvan. La fel, Constantin Noica avea dreptate cînd reproșa intelectualității europene că n-ar fi la înălțimea trecutului său (aceasta-i o acuză firească și, s-ar spune, permanentă într-o cultură vie și sănătoasă). Pînă și propagandistul de serviciu de la *Scinteia* avea dreptate cînd scria că în Occident există o problemă a drogurilor. Din păcate, chestiunea nu-i, astăzi, pentru noi, doar una gnoseologică, ci una practică, pragmatică chiar: cum să ieșim din înăpoierea multilateral dezvoltată în care se zbate săraca noastră țară. Înțeleg toate nostalgiile, le respect și le pot chiar

unei mai lesnicioase (totuși, foarte dificile) inserări în Europa-cea-bună. Teul strategic al României nu-i altul decît ieșirea din subdezvoltare și apropierea țării – fie și pe o temporară poziție satelitantă, de relativă subordonare – de structurile euro-atlantice; iar strategia ar trebui să determine tactica (sau, mai exact, periodicile schimbări necesare de tactică). Guvernării post-ceaușiste ai României n-au priceput că numai (re)construcția societății civile ne poate asigura, eventual, un loc în Europa și altfel decît doar cartografie. Din perspectiva societății civile, așa-numita autonomie sau autoadministrare a minorității maghiare în zonele în care ea este majoritară poate fi chiar un succes și dintr-o perspectivă economică (cf. dezvoltarea ipotezei în revista *Agora* nr. 2/1993, pp. 45–46).

În esență, chestiunea granițelor României, în pragul secolului al XXI-lea, este foarte simplă: problema are sens doar dacă România rămîne neintegrată Europei Occidentale. Cui

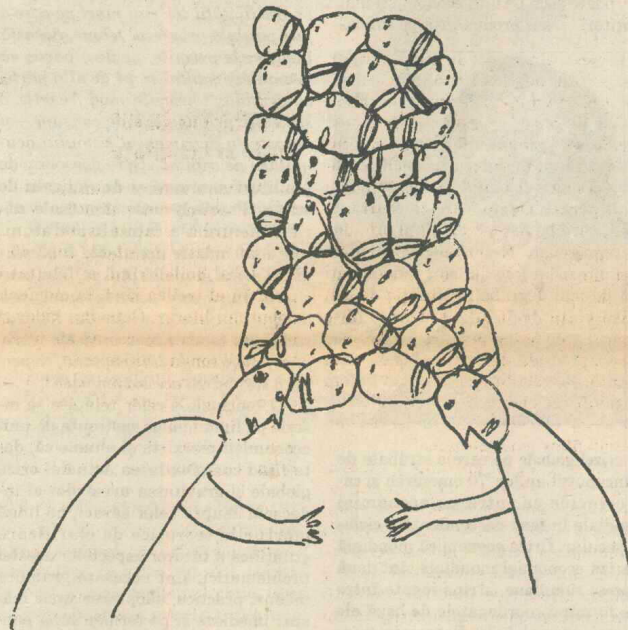
cutărui sau cutărui om politic, ci esențialmente de existența societății civile. Dar o societate civilă adevărată nu înseamnă doar capitalism, respectarea dreptului de proprietate privată sau prosperitate relativă. Mai înseamnă și respect pentru drepturile omului, și protecția activă și eficientă a minorităților, a celor defavorizați într-un fel sau altul. Tot ceea ce-i diferit sau/și defavorizat este amenințat cu pieirea și, ca atare, are nevoie de protecție specială (inclusiv legislativă, dar și la nivelul mentalităților, al activității cotidiene etc.).

Într-ale drepturile omului, nu-ți poți permite să faci mofturi; drepturile omului nu sînt *la carte*; aici, selectivitatea nu-i una inocentă, iar istoria cuprinde destule porcării și crime datorate unor pretinse asemenea selectivități. Ieri au fost musulmanii, evreii, homosexualii, debilii mental etc. Astăzi – Martorii lui Iehova. Mîine – țigani, unguri, spinii, cei cu părul roșu. Poimîine – intelectualii, bărbosii (ori, ca în Kampuchia lui Pol Pot, ochelariștii) etc. Așa ceva nu trebuie să se mai poată.

În principiu, sînt de acord că există sau ar trebui să existe cîteva idei „sfinte“, cum ar fi Patria sau Mama, iar atașamentele față de așa ceva sînt perfect onorabile; și aceasta chiar dacă „patria“, să spunem, s-a vădit a fi o idee supralicită și compromisă, decenii de-a rîndul, de Ceaușescu. Pe de altă parte, cred că accentele „europene“ ale lui Gabriel Andreescu (ori neocioranismul de tip patapievician) reprezintă, în fond, o reacție sănătoasă a sistemului imunitar național.

În concluzie, se cuvine subliniat faptul că e bine să fie dezbateră în chestiunea naționalism/patriotism; apoi: că nu e bine ca dezbateră să degeneze, cum s-a întîmplat recent, în sfîșiere lăuntrică a lumii noastre intelectuale. Iar apoi: că să ne ținem firea, că să nu reacționăm i-mediat, după reflexul momentului, că mai bine să răbdăm decît să aducem pagubă scopului nostru strategic (i.e.: ieșirea din ceașism și din post-ceașism, deopotrivă). Cînd cei buni și foarte buni se ceartă, se bucură cine n-ar trebui să se bucure; decît să-i oferim prilej lui Funar ori Vadim să desfacă șampania, mai bine să răbdăm în tăcere o nedreptate făcută de cei care sînt, în fond, alături de noi. Prea se arată intelectualul român țîfnos și pus pe hartă, prea este el bănuitor – chiar dacă nu-i doar vina lui, ci și a vremurilor sub care am stat și trăim. Prea nu acceptă că a greșit; aș spune chiar mai mult: cînd știe că nu este el cel greșit, tot să se umilească și să-și ceară iertare, dacă astfel se păstrează echilibrul „frontului progresist și reformator“. Mai multă umilință (fie ea și prefăcută, ca la Al. Paleologu) ne trebuie astăzi, iar nu intolerantă bătoșenie. În definitiv, e loc îndestul în cultura românească, precum și în societatea cea largă, pentru toți cei buni. Să nu căutăm unitate, ci toleranță și diversitate; și să nu ne sfîșiem între noi. În definitiv, și pentru noi stă scris că „în casa Tatălui Meu multe lăcașuri sînt“ (Ioan 14, 2).

București, iulie 1996

accepta, dar numai în măsura în care ele nu se pun în calea a ceea ce trebuie să fie și să facă România în următorii ani. Nu invocîndu-l pe Spengler ne rezolvăm înăpoierile; dimpotrivă, asemenea autori ne pot întîrzia eventuala integrare în Occidentul prosper, producînd subtile compensații ideologice pentru nenumăratele noastre frustrări economice și culturale. De aceea, înclin să-i dau mai multă dreptate lui Gabriel Andreescu: ceea ce are acum nevoie țara noastră este să caute a năpîrli precum șarpele, lepădîndu-și pielea cea veche și uricioasă. Așezați, cum spunea Fernand Braudel, în partea cea rea a Europei, va trebui să facem mari eforturi spre a ne așeza în Europa cea adevărată. Iar articolul lui Gabriel Andreescu despre Ungaria și Moldova încerca să sugereze o anumită ierarhie a priorităților. Nicăieri nu s-a spus că Republica Moldova nu trebuie să conteze pentru România, ci doar că acum este mult mai însemnată relația noastră cu vecinul de la Apus, care ne-ar putea oferi prilejul

și mai pasă astăzi cui îi aparțin, formal, Alsacia și Lorena? Crede cineva că Barcelona, capitala Cataloniei, nu s-ar afla în Spania și, prin aceasta, în Europa? Granița de vest a României devine ceva problematic doar dacă se presupune că, pe termen mediu, țara noastră nu are șanse reale să fie inclusă în Uniunea Europeană, NATO etc. (dimpotrivă, șansele Ungariei par bune, din acest punct de vedere, chiar cu un guvern de centru-stînga, ba chiar și fără semnarea unui tratat de bază cu România...). Din păcate, țara noastră nu poate fi admisă în UE sau NATO – altfel decît simbolic – din pricină că societatea civilă românească n-a reușit să se coaguleze încă. Ungaria are o societate civilă și, de aceea, va intra cît de curînd în UE; cam în aceeași situație se află și Polonia, și Republica Cehă. Putem să fim optimiști, dar n-avem voie să fim proști, în ceea ce privește inserarea României în structurile euro-atlantice; așa ceva nu ține de declarațiile dibace ale

Scriitorii l-au aniversat pe Octavian Paler

Uniunea Scriitorilor l-a sărbătorit pe Octavian Paler și pe Gheorghe Grigurcu, amândoi născuți în această lună. Cei care au venit pe 18 iulie să le ureze „La mulți ani!” au umplut până la refuz eleganta sală a Casei Vernescu. Locuind în provincie, Gheorghe Grigurcu nu a putut veni la festivități.

La împlinirea a 70 de ani, atît sărbătoritul, Octavian Paler, cît și cîțiva dintre scriitorii prezenți, printre care Laurențiu Ulici, Mircea Martin și Nicolae Prelipceanu, au ținut să-și exprime cîteva gânduri, din care reproducem în cele ce urmează.

OCTAVIAN PALER O viață între bibliotecă și stradă

Eu n-am fost niciodată în centrul unei aniversări. Nu mi-am sărbătorit ziua de naștere niciodată. Părinții mei aveau alte griji, iar mai tîrziu mi s-a părut nepotrivit să-mi organizez singur o aniversare. Astfel că astăzi, datorită Uniunii Scriitorilor, stric o tradiție de care pînă acum, cu un orgoliu piezîș, mă mîndream.

Probabil, s-a adunat în urma mea destulă noapte încît să fie nevoie să o combat cu o mică festivitate, iar dumneavoastră ați simțit asta și mi-ați venit în ajutor. Mi-aduc aminte că Talleyrand zicea la 80 de ani că: „Viața ar fi foarte frumoasă dacă n-ar fi petrecerile”.

Parafrăzîndu-l, aș putea spune acum cu sinceritate că: „Îmbătrînirea ar fi mai ușoară dacă n-ar fi aniversările”. De la o vreme regret – și nu e un moft, nici o frivolitate retorică – că îmi știu anul de naștere. Mi se pare mai simplu să trăiești în funcție de ceea ce simți decît în funcție de calendar. Din păcate, actele de identitate îți dau de la un moment dat încolo un gust de cenușă, de care nu sînt tocmai străin, cu prilejul unui asemenea antipatică împrejurări. Pentru că la 70 de ani nu este foarte plăcut să privești în urmă, cînd e atît de greu să privești în față, mai ales cînd aproape toate certitudinile tale sînt fisurate.

Din fericire, vitalitatea mea funcționează încă bine, mă ajută să fiu re-

cunosător Providenței în fiecare dimineață pentru faptul că exist, dar în același timp n-aș putea să nu recunosc că, practic, adevărata mea bogăție astăzi sînt îndoilele, nu certitudinile. Întrebările, nu răspunsurile. Rînd pe rînd, certitudinile mele – și mă refer acum la certitudinile unui om nu la certitudinile istoriei – s-au fisurat.

Din păcate, nu sînt decît în chip relativ ceea ce se numește un om religios. Fără să fiu, Doamne ferește!, nici ateu și nici liber cugetător. Spun asta cu regret, chiar cu o anumită disperare: soluția mistică îmi e inaccesibilă. În același timp, nu aș putea murmura după Nietzsche că: „Tot ceea ce nu mă ucide mă face mai puternic”. Am încercat să-mi inoculez o asemenea convingere încă de multă vreme, avînd un cult pentru Oedip, care se ceartă cu zeii, care își asumă destinul orb, dar nu am reușit. N-am reușit pentru că cei din zodia Racului sînt condamnați să fie mai degrabă în situația de a-și visa viața decît de a-și trăi-o. Mi-e foarte greu să-mi despart partea mea de viață visată de partea mea de viață trăită. Retractilitatea „racilor” în fața realității le sporește vulnerabilitatea. Ei au nu un călcîi al lui Ahile, ci o vulnerabilitate generalizată.

Eu sînt un solitar ratat și un solitar ratat. Deși mi-aș fi dorit foarte tare, n-am reușit niciodată să-mi asum pînă la capăt singurătatea, să-mi ajung mie însumi, n-am reușit niciodată să nu am nostalgia celorlalți, a altuia, a lumii. Nu pentru că m-aș fi plictisit de mine, ci pentru că nu mi-am fost de-ajuns. Și din pricina aceasta, la un moment dat, singurătatea mi-a devenit insuportabilă. De aceea, am trăit toată viața între bibliotecă și stradă. Nu cred că există singurătate mai mare decît aceea în mulțime. Și am simțit nevoia să mă reintorc în biblioteca mea, în camera mea. Am fost și un solidar ratat pentru că nu am reușit niciodată să fiu ceea ce mi-am dorit enorm: un animal social pînă la capăt.

Îmi aduc aminte de acea splendidă proză a lui Camus în care e vorba despre un artist care pictează un singur tablou, cu sîngele său, pe o pînză albă; el scrie un singur cuvînt, dar lipsește însă o literă, și nimeni nu știe dacă acolo scrie „solitar” sau „solidar”. Ei bine, mie mi-a plăcut să cred că nu împlîntor lipsește acea literă și că în ceea ce mă privește mi-am asumat această ambiguitate, plăcîndu-mi să cred în ea, să cred că sînt în același timp și solitar și solidar și că nu pot să fiu altfel. Singurătatea nu e deloc simplă, e foarte penibilă chiar – și înțeleg foarte bine de ce zicea același Nietzsche că se poate aprecia calita-

tea unui om după cantitatea de singurătate pe care o poate suporta. Eu nu am, recunosc, calitatea oamenilor puternici, din care se recrutează sfinții, așezii, marii înșingurați. Am venit, de aceea, cu toată experiența singurătății mele, să vă mulțumesc pentru faptul că mă ajutați să rămîn solidar, pentru că astfel va fi mai simplu, probabil, să-mi suport aniversările, care, de acum înainte, vor fi din ce în ce mai dificile.

LAURENȚIU ULICI Iluzie și luciditate

Octavian Paler este un caz în literatura română din mai multe motive: întîi pentru că a intrat în literatură la o vîrstă relativ înaintată, după 40 de ani. În al doilea rînd, a debutat ca poet. În al treilea rînd, la momentul debutului literar, Octavian Paler era una din figurile marcante ale intelectualității române din epocă.

Lucrul care îl singularizează însă cel mai profund este că a fost și este un solitar. Un solitar care și-a asumat, dar asta vedem abia acum, condiția solitudinii sale. El s-a simțit în afara lumii în care a trăit și mai ales în afara ordinii intelectuale preconizate a acestei lumi. Solitarul din el s-a cuplat perfect cu solidarul față de tot ceea ce a însemnat și înseamnă viață intelectuală în România.

Mai mult decît atît, incremenit într-un proiect de tip idealist, i s-a spus romantic. Noi sîntem încă în prelungirea conceptului romantic de literatură, deci n-ar fi un lucru extraordinar faptul că descoperim acum un romantic.

Într-un anumit sens, aș putea spune că Octavian Paler a fost și este un dogmatic al propriei sale idei despre lume, un dogmatic al propriului său romanticism, al propriei sale iluzii. Octavian Paler este unul din marii lucizi ai acestor vremuri, căci nu au iluzii decît cei lucizi. Indiferent dacă a practicat poezia, proza, eseu – și le-a practicat într-un fel personal, la nivelul stilului, dar și diferențial, la nivelul genurilor –, prezența acestui iluzionist lucid este frapantă.

Cred că 1989 n-a fost pentru Octavian Paler un motiv pentru schimbare, cum pentru foarte mulți dintre noi a fost – și e bine că a fost. Va fi avut și Octavian Paler un motiv pentru schimbare, dar cu mult mai înainte, din clipa în care a descoperit proporția catastrofală dintre utopia comunismului și realitatea practicii comuniste. Cred că a și suferit în ur-

ma revelației acestei disproporții, așa cum au suferit probabil foarte mulți intelectuali. Important este că efectul acestei revelații a fost în cazul lui Octavian Paler, pe de-o parte, întărirea în singurătate, iar pe de altă parte întărirea în solidaritate. Și dacă putem spune astăzi despre Octavian Paler în mod absolut cert că este cel mai citit scriitor român în România, eu cred că se datorează tocmai acestei ciudate coincidențe care poartă aparența unui paradox – a solitarității în solidaritate.

MIRCEA MARTIN Talent și intransigență morală

Atît Octavian Paler, cît și Gheorghe Grigurcu sînt niște critici importanți ai prezentului și trecutului nostru și în același timp niște creatori. Reputația amîndurora este datorată atît talentului, cît și unei ridicate intransigențe morale. Cred că e, de fapt, destul. Eu le mulțumesc că există, că au apucat această vîrstă, fiindcă sînt decuți colegi de-ai noștri care nu au mai apucat să se bucure de o asemenea vîrstă și de o asemenea sărbătorire. Le doresc să rămînă activi în continuare și consecvenți cu propriul lor destin, care este deja întipărit în memoria și conștiința noastră.

NICOLAE PRELIPCEANU Lentila Paler

Pentru că s-a vorbit de darul de scriitor al domnului Paler, eu îl amintesc și pe cel de mare autor de articole de ziar, de mare editorialist. Articolele sale sînt cînd strigăte ale Casandrei, cînd vituperatii la adresa unora și a altora. Important este că mai nimeni în afară de cititori nu se bucură de opiniile domnului Paler. Știu că au fost supărați de ideile sale atît cei din par-

tea Puterii, cît și cei dinspre Opoziție.

Am avut privilegiul de a participa împreună cu domnul Paler și cu mai mulți scriitori la o croazieră literară, despre care domnia sa a și scris un foarte frumos și melancolic jurnal, partea mediană a ultimei cărți a domnului Octavian Paler, *Aventuri solitare*. Citînd-o, am văzut și ce nu văzusem acolo, poate nu pentru că dormeam, ci pentru că nu aveam acea lentilă formidabilă care este pe ochii domnului Paler atunci cînd privește lumea și oamenii din jur. Acea lentilă pe care n-o au decît personalitățile alese ale scrisului, ale gîndirii, între care domnul Paler este una dintre cele mai strălucite.

MICHAEL KRAMER

Povestea secretă a victoriei lui Boris Elțin

Elțin și fiica sa, Tatiana Diacenko, șefa campaniei electorale

Pînă la urmă, poporul rus a ales – decisiv – desprinderea de trecutul totalitar. Elțin e departe de a fi democratul și reformatorul ideal, iar adunții săi, Cernomirdin și Lebed, au și intrat în dispută pentru putere. El este totuși cea mai bună alegere în ideea dezvoltării democratice a țării.

Rezultatul nu a fost în nici un caz de la sine înțeles. În decembrie 1995 aveau loc la Moscova alegerile parlamentare pentru Dumă. Un succes pentru comunisti și aliații lor. Sondajele de opinie pentru Elțin erau catastrofale. Felix Brainin, fost jucător profesionist de hochei și fotbal, emigrat din Belarus, care în America a început ca zăgrăv și acum e consultant pentru investitorii americani în Rusia, a atras atenția asupra situației, care, în opinia lui, cerea expertiză americană electorală. A fost instruit de colaboratori apropiați ai lui Elțin „să găsească niște americani”, pentru a-i asigura succesul. Operațiunea urma să fie absolut secretă, pentru ca președintele să nu fie acuzat că ar fi o „unealtă” a americanilor. Echipa se forma în februarie 1996, din 4 experți în sondaje și analize politice, strategie politică, relații publice. Unul dintre ei colaborase la campania de guvernator a lui Bill Clinton în Arkansas cu Dick Morris, actualul „guru” al președintelui american, astfel încât Morris a devenit intermediarul în câteva ocazii, cînd americanii au avut nevoie să comunice cu Clinton. Fără să fi avut nici un rol în angajarea echipei sau în alegerea oamenilor, administrația avea cunoștință despre ceea ce se întâmpla.

Aveau foarte puțin timp. „Una dintre îndatoririle voastre e să ne informați, cu o lună înaintea alegerilor, dacă există riscul unui eșec, ca să amînam alegerile”, a fost rugămîntul din partea rusă. Americanii urmau să lucreze pentru suma de 250.000 de dolari, cu toate cheltuielile asigurate și buget nelimitat pentru sondaje etc.

Adevăratul lider al campaniei a fost fiica lui Elțin, Tatiana Diacenko,

inginer informatician, fără nici o experiență politică. Americanii au rămas incogniti luni de zile și Tatiana, împreună cu echipa rusească pentru campanie, au lucrat în aceeași clădire (Hotelul „President”).

Echipa lui Elțin a adus în campanie citeva prejudecăți dezastruoase. Considerau sondajele din presă bune pentru a-și determina strategiile și socoteau inutile reclamele politice TV, fiindcă mulți din prietenii lor care au candidat pentru Dumă au investit foarte mult în clipuri, fără succes în alegeri. Dar sondajele erau făcute simplist, inexact, nu erau tematice informative. Iar clipele pentru Dumă erau frumoase, dar nu loveau nici o țintă. Americanii lucrau cu niște „oameni devotați democrației, prinși însă în tiparul mental sovietic. Ei credeau că pot câștiga dacă le spun unor „grei”, de exemplu directori de uzine, să-i instruiască pe angajați cum să voteze”.

„Tu locuiești la Moscova și te miști printre elite”, i-au explicat experții Tatianei Diacenko. „Pentru campanie, nu te poți baza pe intuiție – trebuie să afli ce gîndesc oamenii pe care nu-i cunoști”.

Americanii au produs o serie de memorandumuri, printre care unul intitulat „De ce a pierdut Bush”. Se descopereau paralele stranii: complezența amindurora, lipsa unei coerențe de acțiune ș.a.

Din presă, americanii au dedus lesne că problema rușilor erau salariile restante luni de zile. Cînd au aflat că Elțin promisesse să remedieze situația, ei au atras atenția: „N-ai voie să promiți în gol. Lucrurile trebuie rezolvate și lumea trebuie să afle asta”. Pentru neplata salariilor, Elțin a fost sfătuit să-i critice aspru pe cei care nu i-au îndeplinit dispozițiilor, ceea ce, desigur, i-a plăcut foarte mult. Dar acestea erau doar paliative. Elțin nu putea câștiga în nici un fel pe ideea administrării sale. Din sondaje a reieșit că majoritatea rușilor îl considerau drept un prieten care i-a trădat, un populist care devenise imperial,

corupt, un distrugător al economiei. În vreme ce comunismul recîștiga teren în Europa de Est și steaua lui Stalin se ridica din nou, americanii au impus cu foarte multă greutate ideea unei campanii anticomuniste.

La începutul lui aprilie, Elțin și-a lansat programul și a vorbit la televiziune aproape o oră, unei audiențe de domni maturi, în costume (care l-au aplaudat apatic). La acest punct, utilizînd pentru prima dată în Rusia un „analizor de percepții”, americanii au dovedit, spre șocul asistenților prezidențiali, eșecul unui asemenea discurs – prin tabelul electronic care a înregistrat reacțiile eșantionului de 40 de ruși la audierea discursului. Tenta „științifică” a procedurii (obsesia științificului la ruși) a dat câștig de cauză punctelor de vedere propuse de americani: să nu se mai facă promisiuni (nu sînt crezute), iar anticomunismul a devenit tema majoră. Nu simpla critică, ci recursul la teama de tulburări sociale. Mesajul era: „Rămîneți cu Elțin și, cel puțin, veți avea pace”.

Echipa americană voia neapărat să-l aibă în spoturi pe Elțin însuși – ceea ce a fost atît de dificil, încît au trebuit să apeleze la președintele american, prin tot lanțul slăbiciunilor – California, Morris... Ideea de a-l filma, în timpul vizitei la nivel înalt, pe Elțin, „dînd lecții” președintelui american despre Rusia (așa cum se considera că ar face Ziuganov, dacă ar învinge) nu a reușit. Dar Elțin a acceptat să apară în reclamă electorală. TV Video International, implicată în campanie, ar fi trebuit să-l filmeze cel puțin 4 ore, în mai multe zile, pentru a reține 15-30 secunde. Nici Ronald Reagan, actor de profesie, nu ar fi încercat să îndeplinească o sarcină atît de importantă cu mai puțină pregătire. Elțin a fost disponibil 40 de minute, după o noapte de nesomn, și l-au păstrat în reclamă vorbind peste două minute. Arăta epuizat și nu făcea decît să întărească impresia, dăunătoare cauzei, că are probleme de sănă-

tate. Mai mult, cu tot controlul asupra celor două televiziuni naționale, președintele era aspru criticat pe post. Parola a devenit: nimic negativ. De altfel, în lipsa unui candidat democratic valabil, jurnaliștii au ajuns ei înșiși la concluzia că singura armă pentru evitarea haosului este Elțin.

Posibilitatea coaliției celor trei oponenți democrați (mai ales Grigori Iavlinski și Alexandr Lebed) reprezenta altă primejdie. S-a procedat la neutralizarea „celelalte treia forțe” prin colaborare. Lebed a fost sprijinit de Elțin financiar și logistic înainte de prima rundă, apoi cooptat în guvern, Elțin cîștigînd o parte din voturile sale la runda următoare. Ascendenta prea modestă la președintele după prima rundă de alegeri (3%) – în ciuda mijloacelor materiale nelimitate, a prezenței experților și a controlului mass-media – i-a determinat pe specialiștii americani să analizeze cauzele. Printre acestea, stilul exagerat al prezenței președintelui la concert rock și alte evenimente frivole, prin care s-a creat „o disonanță. Nu trebuie să-l vezi pe președinte topînd și dansînd, cînd principalul mesaj este că, fără el, Rusia s-ar dizolva în haos...”.

Rusia a făcut un pas istoric. Democrația a triumfat – și, cu aceasta, mijloacele campaniilor moderne, inclusiv cele alunecoase, la care americanii se pricep destul de bine. Dacă uneltele nu sînt întotdeauna demne de admirație, rezultatul care s-a atins cu ajutorul lor în Rusia este, cu siguranță, admirabil. Dar, așa cum se întîmplă și în America, un consultant poate doar atît: să-l aducă pe Elțin în punctul acesta.

Adaptare după presa americană de IOANA IERONIM

CITITORII DIN STRĂINĂTATE

se pot abona la revista „22” achitînd la redacție (Calea Victoriei 120) costul abonamentului sau

noile noastre conturi

depinindu-l în deschise la Banca Comercială Ion Tiriac S.A. București, Str. Doamnei nr. 12: (pentru dolari în contul 4024009230, pentru mărci în contul 4024009231, pentru franci francezi în contul 4024009235, pentru lire sterline în contul 4024009232, pentru franci elvețieni în contul 4024009233, pentru lire italiene în contul 4024009234) sau (pentru orice fel de valută) trimițînd un cec (money order) pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, București, România.

	1 an	6 luni	3 luni
– Europa	80 \$	40 \$	20 \$
occidentală: 140 DM	70 DM	35 DM	
500 FF	250 FF	125 FF	
140.000 LIT	70.000 LIT	35.000 LIT	
56 £	28 £	14 £	
100 CHF	50 CHF	25 CHF	

– Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia 40 \$ 20 \$ 10 \$
– Israel 60 \$ 30 \$ 15 \$
– SUA, Japonia, Australia: 100 \$ 50 \$ 25 \$
sau echivalentul în orice monedă convertibilă.

Revista „22” anunță exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizați de redacție (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

Din numerele viitoare

- **Suplimente gratuite:** Privatizarea în țările foste comuniste
- **H.-R. Patapievic:** „Criticilor mei”
- **Ziaristiști condamnați de justiția română – anchetă**
- **Interviu cu François Fejtő**
- **Aurelian Crăiușu:** „Liberalismul francez: secole XIX și XX”; „Revirimentul culturii politice”

- **Presa franceză la 10 ani de la moartea lui Mircea Eliade**
- **Interviuri cu Emil Constantinescu (președinte CDR), Gheorghe Tîncă (ministru Apărării), Șerban Papacostea (directorul Institutului de istorie Nicolae Iorga), Sanda Golopenția (profesor la Universitatea Brown, SUA)**
- **Dan Oprescu:** „Filosofia avortului”
- **Törzök Erika:** „Minoritățile sînt factori de stabilitate”

Redacția: GABRIELA ADAMEȘTEANU (redactor-șef); RODICA PALADE (redactor-șef adjunct); ANDREI CORNEA (publicist comentator); OANA ARMEANU (șef secție social); IULIAN ANGHEL (politic, cultură); DAN PERJOVSCHI (grafician); ALEXANDRU CIRIP (secretar tehnic de redacție); RADU DOBÂNDĂ, LUCIAN PIUCĂ, LAURA TOMA (corectori); MIRCEA IONESCU (șef serviciu difuzare); CONSTANTIN SATALLA, ALEXANDRU PETREA (difuzare); MIHAELA CUCU (publicitate); ALINA CORBU (contabil-șef); DOINA GIUHAU (casierie); ADRIANA BOBEICĂ (secretariat); IULIAN STOIAN (procesare text, abonamente); CONSTANTIN VĂDUVA (fotoreporter). Responsabil de număr: ANDREI CORNEA

Rubrici permanente: TIA ȘERBĂNESCU, N.C. MUNTEANU, EMIL HUREZEANU, RADU CĂLIN CRISTEA (comentariu politic); ILIE ȘERBĂNESCU (comentariu economic); H.-R. PATAPIEVICI (eseu); RALUCA STROIE-BRUMARIU (parlament); MARIAN CHIRIAC (săptămîna politică); CEZAR BALTAG, HARI KULLER (istoria religiilor); DAN C. MIHĂILESCU (cronică literară); MAGDA CĂRNECI, ERWIN KESSLER (cronică plastică); DIANA TURCONI (reportaj, anchete).

Correspondenți: IOAN MUȘLEA (Cluj), DANIEL VIGHI (Timișoara), DINU MIHAIL (Chișinău), ION MIRON DAMIAN (Paris), ADRIAN NICULESCU (Milano).

Consiliul 22: MONICA LOVINESCU, VIRGIL IERUNCA, MIHAI ȘORA, VIRGIL NEMOIANU, MIHNEA BERINDEI, EMIL HUREZEANU, VLADIMIR TISMĂNEANU, GABRIEL ANDREESCU, SORIN ANTOHI, H.-R. PATAPIEVICI.

Tipărit la FED. Tehnoredactare computerizată: „22”
Redacția și administrația: București, Calea Victoriei 120. Tel 311.22.08, 614.17.76; Fax 311.22.08, 614.17.76 e-mail: r22@r22.sfos.ro

Manuscrisele nepublicate nu se restituie

ISSN-1220-5761